

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

Ústav translatologie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Veronika Trusová

**Analýza odborných tlumočnických praxí studentů magisterského oboru tlumočnictví na Ústavu
translatologie FF UK**

*Analysis of Student's Internships and Voluntary Interpreting at the Institute of Translation Studies,
Charles University*

Praha, 2020

Vedoucí práce: prof. PhDr. Ivana Čeňková, CSc.

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Ústav:	Ústav translatologie
Vedoucí práce:	prof. PhDr. Ivana Čeňková, CSc.
Řešitel práce:	Bc. Veronika Trusová
Obor studia/kombinace:	Tlumočnictví angličtina/čeština (TCA) – Tlumočnictví francouzština/čeština (TCF)
Diplomní obor:	Tlumočnictví francouzština/čeština (TCF)
Název práce v češtině:	Analýza odborných tlumočnických praxí studentů magisterského oboru tlumočnictví na Ústavu translatologie FF UK
Název práce v angličtině:	Analysis of Student's Internships and Voluntary Interpreting at the Institute of Translation Studies, Charles University
Jazyk práce:	čeština
Akademický rok vypsání:	2018/2019
Datum zadání:	13. 02. 2019

Ráda bych poděkovala Vojtěchu Jandovi a Šárce Trusové za asistenci s technickou úpravou této práce, Kateřině Stupkové za pomoc s její jazykovou stránkou, všem vyučujícím a studentům tlumočnictví, kteří mi ochotně zodpověděli mé dotazy, a hlavně prof. PhDr. Ivaně Čeňkové, CSc., za trpělivost a nekonečnou ochotu, za její cenné rady a poznámky při vedení práce a jak odbornou, tak osobní podporu při jejím psaní.

Prohlášení: Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V ..... dne .....

Podpis.....

ABSTRAKT

Tato práce se zabývá analýzou studentských tlumočnických praxí mezi lety 1990 a 2018 se zaměřením na Ústav translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Práce obsahuje přehled teoretické literatury věnující se této problematice, statistickou analýzu dat o praxích absolvovaných mezi lety 1990 a 2018, extrahovaných ze zpráv o praxi napsaných samotnými studenty, a dále analýzu písemných komentářů, které studenti napsali na základě svých praxí. Práce zkoumá trendy v oblasti studentských tlumočnických praxí, jejich chronologický vývoj a také osobní názory zúčastněných studentů.

KLÍČOVÁ SLOVA

Tlumočení, tlumočnictví, translatologie, studentská praxe, kurikulum, EMCI konsorcium

ABSTRACT

This thesis contains the analysis of student's interpreting internships and voluntary interpreting in the period between 1990 and 2018, with the focus on the Institute of Interpreting Studies of the Faculty of Arts of the Charles University. The thesis includes an overview of the theoretical literature devoted to this topic, a statistical analysis of the data on the internships held between 1990 and 2019, which was extracted from the reports written by the students as well as the analysis of the students' comments regarding their internships. The thesis examines the trends in the field of student interpreting internships, their chronological evolution as well as the personal opinions of participating students.

KEY WORDS

Interpreting, translation and interpreting studies, student internship, curriculum, EMCI Consortium

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK.....	8
ÚVOD	9
1. TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1.1. Přínos studentských praxí.....	10
1.2. Tlumočení jako obor ukotvený v teorii a praxi	10
1.2.1. Problematika chybějících teoretických východisek a etické problémy spojené se studentskou tlumočnickou praxí.....	11
1.3. Existující teoretický základ tlumočnických studentských praxí.....	14
1.3.1. Teorie zkušenostního učení ve výuce tlumočení	14
1.4. Teoretické výstupy vzdělávacích institucí ze studentských tlumočnických praxí	15
1.4.1. University of Ottawa – Kanada	15
1.4.2. Clare Donovanová – OECD/ESIT.....	16
1.4.3. Ostatní instituce	17
1.5. Přehled stavu studentských tlumočnických praxí na vybraných tlumočnických vysokých školách.....	17
1.5.1. European Masters in Conference Interpreting (EMCI)	18
1.6. Současný stav studentských tlumočnických praxí na vybraných evropských vysokých školách.....	18
1.6.1. Členské instituce EMCI konsorcia	19
1.6.1.1. Ústav translatologie (ÚTRL) – Česká republika	19
1.6.1.2. Boğaziçi University (BU) – Turecko.....	21
1.6.1.3. École supérieure d'interprètes et de traducteurs (ESIT) – Francie.....	21
1.6.1.4. Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) – Maďarsko.....	22
1.6.1.5. Faculté de Traduction et d'Interprétation (FTI) – Švýcarsko	22
1.6.1.6. Institut de management et de communication interculturels (ISIT) – Francie	23
1.6.1.7. Katholieke Universiteit Leuven (KUL) – Belgie.....	24
1.6.1.8. Herzenova univerzita (SCIT) – Rusko	25
1.6.1.9. Univerzita Babeş-Bolyai (UBB) – Rumunsko	25
1.6.1.10. Università di Bologna (UNIBO) – Itálie	26
1.6.1.11. Università degli Studi di Trieste (UniTS) – Itálie	27
1.6.1.12. Universidad Pontificia Comillas (UPC) – Španělsko.....	27
1.6.1.13. Uniwersytet Warszawski (UW) – Polsko	27
1.6.2. Ostatní instituce	28
1.6.2.1. Centrum prekladateľské a tlumočnické praxe (CPTP) – Slovensko	28
1.6.2.2. Johannes Gutenberg-Universität Mainz (UJG) – Německo	28
1.6.2.3. Univerzita Szegedi Tudományegyetem (SZTE) – Maďarsko	29
1.6.2.4. Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici (UMB) – Slovensko	29

1.6.2.5.	Centrum translatologie (ZTW) – Rakousko	30
1.6.3.	Shrnutí	30
2.	EMPIRICKÁ ČÁST	32
2.1.	Metodologie a hypotézy	32
2.1.1.	Zdroje dat	32
2.1.2.	Metodologie zpracování dat	32
2.1.3.	Zkoumaná data	33
2.1.4.	Chybějící údaje a defektní zdrojová data	33
2.2.	Výsledky výzkumu	34
2.2.1.	Jazyk praxe	34
2.2.2.	Typ a druh tlumočení	37
2.2.3.	Sektor	41
2.2.4.	Finanční ohodnocení	41
2.2.5.	Délka praxe	44
2.2.6.	Země	44
2.2.7.	Překlad	45
2.2.8.	Téma	46
2.2.9.	Metaakce	47
2.2.10.	Další trendy	47
2.2.11.	Studentské komentáře	50
2.3.	Diskuze	56
2.3.1.	Návrh formátu zprávy o praxi	57
	ZÁVĚR	58
	ZDROJE	59
	PRIMÁRNÍ ZDROJE	59
	SEKUNDÁRNÍ ZDROJE	59
	SEZNAM PŘÍLOH	62

SEZNAM ZKRATEK

BU – Boğaziçi University

CPTP – Centrum prekladateľskej a tlmočnickej praxe

ČR – Česká republika

ČSFR – Česká a Slovenská Federatívni republika

ČZJ – Český znakový jazyk

ECTS – European Credit Transfer and Accumulation System

ELTE – Eötvös Loránd Tudományegyetem

ESIT – École supérieure d'interprètes et de traducteurs

EU – Evropská unie

FTI – Faculté de Traduction et d'Interprétation

GERM – Johannes Gutenberg-Universität Mainz

ISIT – Institut de management et de communication interculturels

KUL – Katholieke Universiteit Leuven

NATO – North Atlantic Treaty Organization

OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development

OSN – Organizace spojených národů

SCIT – School of Conference Interpreting and Translation

SZTE – Univerzita Szegedi Tudományegyetem

UBB – Univerzita Babeş-Bolyai

UMB – Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

UNIBO – Università di Bologna

UNITS – Università degli Studi di Trieste

UPC – Universidad Pontificia Comillas

ÚTRL FF UK – Ústav translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy

UW – Uniwersytet Warszawski

ZTW – Zentrum für Translationswissenschaft

ÚVOD

Zkušenosti z praxe představují nezbytnou součást vzdělávání pro studenty všech oborů, nejen vysokoškolských. Setkání s reálnou situací na trhu je pro ně způsobem, jak se konfrontovat s každodenními realitami svého oboru a povolání, a nejinak je tomu v případě studentů tlumočení. Oblast studentských tlumočnických praxí je ovšem v současné době jen málo prozkoumaná, ačkoli velká část tlumočnických škol od svých studentů praxi vyžaduje, nebo ji alespoň nabízí v rámci volitelných předmětů.

Tato práce se věnuje problematice studentských tlumočnických praxí se zaměřením na Ústav translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Zkoumá přes dva tisíce zpráv o praxi sepsaných studenty tlumočnictví mezi léty 1990 a 2018. Tyto zprávy byly poskytnuty garantkou předmětu Odborná tlumočnická praxe ve formě, ve které byly studenty odevzdány, a to jak v podobě tištěné, tak elektronické.

Studentské tlumočnické praxe představují dosud jen málo prozkoumanou oblast translatologie, odborné literatury na toto téma existuje pouze minimum a empirický výzkum v této oblasti dosud zcela chybí. Tato práce se tedy pokouší proniknout do problematiky praxí a trendů, které se v nich projevují. Obsahuje přehled některých existujících teoretických základů studentských praxí a přehled stavu praxí na vybraných evropských tlumočnických školách.

V empirické části se pak zabývá samotnou statistickou analýzou praxí vykonaných mezi lety 1990 a 2018. Data extrahovaná ze studentských zpráv o praxi jsme statisticky zpracovali za účelem vypořádání některých trendů a dále také zkoumáme vliv historických, kulturních a společenských fenoménů na tyto praxe. Práce navíc obsahuje přehled osobních komentářů, které studenti ke svým praxím napsali.

Tato práce tak je prvním vhledem do této obsáhlé oblasti a z hlediska didaktiky tlumočení může představovat odrazový můstek pro hlubší bádání.

1. TEORETICKÁ ČÁST

1.1. Přínos studentských praxí

Praxe je po celá staletí nedílnou součástí studia. Naprostá většina akademických oborů od svých studentů¹ vyžaduje, aby studované teoretické poznatky aplikovali v praxi, ideálně ještě v době vlastního studia. Studenti pedagogiky tak vyrážejí do škol, studenti medicíny do laboratoří a posléze do nemocnic a studenti práv velmi často vypomáhají v advokátních kancelářích či u soudů. Pro výkon některých povolání, jako je například lékařství, je praxe považována dokonce za nezbytně nutnou (Mitrová 2010: 11). Všeobecně se má za to, že studenti, kteří ve svém oboru pracují již v době studia, jsou lépe připraveni vstoupit na pracovní trh a že jim tyto zkušenosti poskytují značnou výhodu při hledání prvních zaměstnání. Dobře nastavené praxe totiž studentům umožňují aplikovat teorii, vize a ideje v praxi a nahlížet na teoretické poznatky z nového úhlu (Howeryová 1983: 336, citováno z Mitrová 2010: 25).

Hovoříme-li o praxi studentů tlumočení, musíme si konkrétněji definovat, co si pod tímto pojmem představujeme, mimo jiné proto, že výuka tlumočení je již z principu praktická. **Studentskou praxi** pro účely této práce definujeme jako vstup studenta na pracovní trh ještě v době studia. Student praxi vykonává ve studovaném oboru a některou z forem se také odráží v jeho studijním plánu. Není pochyb o tom, že studenti tlumočení často vstupují na pracovní trh, aniž by to po nich vyžadovala jejich vzdělávací instituce, tyto případy jsou ovšem těžko zachytitelné a jejich didaktický přínos není zřejmý. Proto se pro účely této práce budeme věnovat výhradně těm praxím, které od studentů vyžaduje sama vzdělávací instituce v rámci tlumočnického kurikula.

1.2. Tlumočení jako obor ukotvený v teorii a praxi

Od chvíle, kdy lidstvo začalo používat mluvený jazyk, zřejmě nebylo doby, kdy by nebylo zapotřebí tlumočení. Čeňková (2008) uvádí, že první zmínky o něm zaznamenáváme již v dobách starého Egypta a Babylonu a následně také ve středověku. Role i kvalifikace tehdejších tlumočnicků se značně lišila od současnosti; jednalo se o funkci diplomatickou a k výkonu této profese často předurčovala dědičnost či pouhá znalost jazyka. Již v té době probíhala výuka tlumočnických dovedností převážně prakticky, pomocí předávání zkušeností z mistra na učně. Ovšem už v raném středověku zaznamenáváme snahy o organizované vzdělávání tlumočnicků. Ve 13. století pak založil rektor Pařížské univerzity fakultu zaměřenou na výuku jazyků a všeobecného přehledu v oblastech práva, přírodních věd, matematiky, teologie a medicíny (Thieme 1956, citováno z Andersová, Behrová 2015: 18). Další organizovaná výuka

---

¹ V této práci budeme používat generické maskulinum „studenti“ pro souhrn studentek a studentů.

pak probíhala v Severní Americe (na přání Kryštofa Kolumba) či Osmanské říši (Moser-Mercerová 2005, Kurzová 2012, AIIC 2005, citováno z Andersová, Behrová 2015: 18).

Výuka tlumočení jako vysokoškolského oboru se začala rozvíjet až přibližně od první a druhé světové války, kdy začaly vznikat první akademické práce věnující se konferenčnímu tlumočení, z nichž první byla diplomová práce Evy Panethové, nikoli však ihned po válce, ale až v roce 1957. Do té doby probíhala výuka tlumočení převážně systémem mistra a učedníka; znalosti se předávaly od zkušenějších k začínajícím tlumočnickům. K zásadnímu posunu v oblasti výuky tlumočení pak došlo právě za první světové války, kdy se tlumočníci, kteří se účastnili poválečných procesů v Saint-Germain (např. Mantoux, Velleman, Herbert, bratři Kaminkerové), rozhodli předávat své znalosti a zkušenosti dále a za tímto účelem také v roce 1941 založili první moderní vysokoškolskou instituci, která se věnovala výuce tlumočení, *École de Traduction et d'Interprétation (ETI – Škola překladatelství a tlumočnictví)* v Ženevě. V meziválečném období převažovalo tlumočení konsektivní a k dalšímu posunu pak došlo s nástupem simultánního tlumočení po druhé světové válce. Tlumočníci využívali novou technologii, která jim umožňovala do značné míry zkrátit průběh jednání a kladla také menší nároky na jejich paměť. Je ovšem fascinující, že tlumočili tak zásadní jednání, jakými byly Norimberské procesy, s pomocí zcela nové technologie, za zcela nových podmínek, kterým se museli co nejrychleji a nejlépe přizpůsobit v praxi (Čeňková 2008: 13–17, Andresová, Behrová 2015: 20). Tlumočníci se tedy simultánní tlumočení učili přímo v praxi, takzvaně **on-the-job** (Baigorri-Jalón 2004, citováno z Andersová, Behrová 2015: 19) metodou pokusu a omylu (Moser-Mercerová 2005: 62, *ibid.*)

Ačkoli neuniverzitní vzdělávací programy zaměřené na získávání a prohlubování tlumočnických znalostí a dovedností vznikaly již od první poloviny dvacátého století, systematická reflexe obsahu kurikula byla až do osmdesátých a devadesátých let pouze omezená (Pöschhacker 2004: 177). Předávání zkušeností z tlumočnicka na tlumočnicka a praktický nácvik v terénu tedy byly vždy součástí tlumočnického tréninku, dlouho před akademizací oboru i po ní, a platí to dodnes. Ať už je teoretická část kurikula jakákoli, všechny školy učí tlumočení přes praktický nácvik. Studenti se učí tlumočit v seminářích věnovaných konsektivnímu tlumočení, simultánnímu tlumočení, tlumočení pro média, komunitnímu tlumočení a dalším. Řada vyučujících napříč celým oborem se také snaží co nejpřesněji imitovat reálné podmínky pracovního trhu, studenti si tak mohou vyzkoušet například simulované konference, zasedání či bilaterální jednání, jak popisujeme dále. Poslední metodou výuky jsou pak tlumočnické praxe studentů realizované na pracovním trhu, kterým se tato práce věnuje.

1.2.1. Problematika chybějících teoretických východisek a etické problémy spojené se studentskou tlumočnickou praxí

I přesto, že je tlumočnický obor silně ukotvený v praxi, je velmi náročné nalézt teoretické práce, které by se problematice studentských tlumočnických praxí věnovaly. Z kapitoly Odborné tlumočnické praxe na vybraných evropských školách zřetelně vyplývá, že naprostá většina škol vyžaduje po studentech

alespoň nějakou formu praxe v tlumočení na pracovním trhu, ač se podmínky v jednotlivých institucích značně liší. Odborná literatura ovšem o této problematice z velké části mlčí. Výzkum v oblasti studentských praxí ztěžuje i mírně dogmatický přístup některých badatelů k tomu, že by studenti neměli vstupovat na pracovní trh dříve, než absolvují. Řada teoretiků však vyznává přístup k výuce tlumočení, který by měl studentské praxe podporovat. Například Kurzová (2002: 66) říká, že se vzdělávání tlumočnicků musí přizpůsobovat realitě pracovního trhu a že by se školy měly naučit tento vývoj následovat, pokud mají být schopné reagovat na poptávku trhu po tlumočnících. Gile (2009: 7) dále uvádí, že profesionální tlumočníci se zkušenostmi z praxe chápou některé koncepty lépe a snáze než studenti, kteří mají zkušenosti pouze z výuky. Setton (2016: 44) pak tvrdí, že různá tlumočnická prostředí kladou na tlumočnické schopnosti různé nároky. Žádný z těchto teoretiků se ovšem ve svých dílech nevyjadřuje k možnosti studentských praxí. Problematická tedy není ani tak existence literatury odmítající studentské praxe, jako spíš absence literatury, která by je podporovala. Právě Setton (2016: 45) přitom svůj text doplňuje tabulkou makroprostředí a tlumočnických dovedností, které praxe či stáže v poslední fázi vzdělávacího procesu obsahují, pouze nejsou podrobněji okomentované. Dále také doporučuje, aby vyučující zaváděli v posledních fázích studia do kurikula co nejvíce reálných či realitu simulujících prvků, jako jsou například simulované konference² (Setton 2016: 315).

Zapojení studentů tlumočení na trhu práce s sebou pochopitelně přináší celou řadu otázek, především etických. Jednou z překážek pro tento typ praxí je otázka kvalitního výkonu tlumočnicka. Mezinárodní asociace konferenčních tlumočnicků (dále jen AIIC) stejně jako celá řada dalších profesních organizací klade důraz na kvalitu výkonu tlumočnicka, kteroužto má jako princip také uvedenou ve svých doporučeních pro tlumočnický (i přesto, že o samotné definici kvality tlumočení se dlouze debatuje a dosud nepanuje jasná shoda, jak je zřejmé i z vyjádření AIIC k definici kvality jakožto „... *that elusive something which everyone recognises but no one can successfully define...*“ (AIIC 1982, citováno z Ďoubalová 2019: 23)). Ze shrnutí většiny doporučení profesních organizací vyplývá, že je tlumočnick povinen vždy odvést co možná nejkvalitnější výkon v dané situaci a za daných podmínek. Tím se pochopitelně nabízí otázka, zda je i student tlumočení schopný takovýto výkon odvést. Odpověď na tuto otázku se dá rozložit do několika hlavních bodů. Zdá se samozřejmé, že student nikdy nemůže odvést výkon natolik profesionální jako zkušený tlumočnick. Je třeba si ovšem uvědomit, že i profesní zkušenost lze odstupňovat a že ani absolvent s roční zkušeností pravděpodobně nepodá totožný výkon jako tlumočnick praktikující již dvacet let, a to i přesto, že má veškeré studium za sebou. Pokud bychom tedy podleli falešné logice, podle které kvalitní výkon předvede pouze ten nejzkušenější tlumočnick, nemohl by na trhu práce tlumočit téměř nikdo. Dále je třeba se při hledání odpovědi vrátit k samotné definici kvality tlumočení. Většina pokusů o definici kvality tlumočení se shoduje na tom, že kvalitní tlumočení by mělo:

---

² Také „mock konference“.

- být obsahově věrné a přesné;
- být jazykově adekvátní;
- mít na posluchače stejný účinek, jaký zamýšlel řečník (např. Déjean le Féalová 1990, Moser-Mercerová 1996).

Probíhá-li výuka tlumočení daného studenta dle stanoveného kurikula, není důvod, proč by nemohl v druhé polovině magisterského studia (tedy ve fázi studia, kdy je praxe po studentech zpravidla požadována) tyto požadavky na kvalitu splnit, pokud tlumočí zakázku adekvátní jeho schopnostem. Adekvátnost jednotlivých tlumočnických akcí pak mohou posoudit vyučující, kteří v drtivé většině případů pomáhají zakázky posoudit a často i zprostředkovat, jak je popsáno v kapitole Odborné tlumočnické praxe na vybraných evropských školách. Zapojením vyučujících se značně snižuje riziko, že by si student k praxi vybral zakázku, na kterou jeho schopnosti nestačují. Klienti jsou jasně upozorňováni na to, že jejich tlumočnický je ještě student, a v mnoha případech jsou studenti i přímo doprovázeni někým ze svých vyučujících. Zkušenost z praxe je také pro studenty natolik přínosná, že jim po absolvování studií a vstupu na trh „naostro“ umožňuje poskytovat co nejkvalitnější výkon, v souladu s většinou etických doporučení. U absolventů bez zkušenosti z praxe by se tyto nedostatky v kvalitě mohly projevit. Dále by se také nabízela otázka rozdílu kvality výkonu pokročilých studentů tlumočení a profesionálních tlumočnicků, kteří nikdy odborné tlumočnické vzdělání neabsolvovali. Takovéto porovnání by si ovšem vyžadovalo vlastní výzkum.

Další etickou otázkou je pak problematika finančního ohodnocení studentských praxí. Vzhledem k tomu, že studenti nejsou profesionálními tlumočníky, vyvstává otázka, zda a jak moc by měla být jejich práce finančně ohodnocena. Z praktického výzkumu je zřejmé, že studenti v mnoha případech tlumočí přímo pro neziskový sektor či akce neziskového charakteru výměnou za **potvrzení o praxi**, a to jak v českém, tak v zahraničním prostředí. Proti tomuto typu praxe jsou málokdy vznášeny námitky. Studenti ovšem často absolvují své praxe i v sektoru soukromém, kde již naráží na etické problémy. Na jedné straně tak stojí názory, podle kterých by měla být studentská práce ohodnocena nižší částkou, protože je méně kvalitní, na druhé straně se hovoří o tom, že takové řešení vede k narušování konkurence na trhu, jelikož někteří zaměstnavatelé dávají přednost studentům, kteří jsou levnější (což zdaleka neplatí jen pro obor tlumočení, ale je bohužel rozšířenou praktikou na pracovním trhu) a současně je studentům odepřena spravedlivá odměna za vykonanou práci. I v tomto případě je třeba, aby situaci zhodnotili vyučující. Ač se může debata o cenotvorbě v tlumočení zdát neakademickou, schopnost přiměřeně ohodnotit svoji práci patří mezi základní tlumočnické kompetence a vyučující, kteří jsou obvykle i aktivní tlumočníci, jsou ti nejkvalifikovanější k tomu, aby studentům s touto ošemetnou stránkou výkonu tlumočnické činnosti poradili.

Dalším faktorem, který tento fenomén ovlivňuje, je neregulovanost tlumočnického trhu. Pro výkon tlumočnické profese (s výjimkou soudního tlumočení) na většině trhů není zapotřebí žádného oprávnění,

což může ovlivňovat ceny i kvalitu tlumočnických služeb. Setton (2016: 359) upozorňuje na to, že tlumočníci bez vzdělání v oboru mohou často početně přesahovat ty odborně kvalifikované, ovšem na rozdíl od nich nejsou vázáni stejným etickým kodexem. Zákazník je pak málokdy sám dost informovaný na to, aby mezi těmito dvěma případy rozlišoval, či ho takové rozlišení vůbec nezajímá. Gile (2009: 5, citováno ze Setton 2016: 359) varuje před tím, že tato situace ve finále vede k celkovému zhoršení pracovních podmínek vysoce kvalifikovaných tlumočnicků. I zde je ovšem třeba připomenout, že studenti v posledních semestrech studia by již měli disponovat vhodnými tlumočnickými schopnostmi a návyky a také být seznámeni s etickým kodexem natolik dobře, aby pro vysoce kvalifikované tlumočníky nepředstavovali z tohoto hlediska větší riziko než kolegové bez odborného vzdělání.

1.3. Existující teoretický základ tlumočnických studentských praxí

1.3.1. Teorie zkušenostního učení ve výuce tlumočení

Tématu výuky propojené s praxí se věnuje například David A. Kolb, americký sociolog, ve svých pracích o teorii zkušenostního učení, které dále rozvíjí jak sám, tak ve spolupráci s kolegy, z nichž někteří tuto teorii aplikují přímo na výuku tlumočení (např. Bentley-Sassamanová, 2009, Petrášová, 2019). Právě tito autoři upozorňují na fakt, že pro výuku tlumočení je nezbytný intenzivní praktický nácvik, jelikož klasická přednášková forma výuky by zkrátka a dobře nedávala smysl (Beard a Wilson 2013: 4, citováno z Petrášová 2019: 14).

Praxe během studia navíc umožňuje studentům vyzkoušet si tlumočení takzvaně naostro, ovšem stále za dozoru a podpory vyučujících, díky čemuž mají jedinečnou příležitost aplikovat dovednosti a vědomosti nabyté studiem a současně k nim dostat profesionální zpětnou vazbu a reflektovat ji (Bentley-Sassmanová 2009: 65). Teorie zkušenostního učení upozorňuje na to, že díky zkušenostem z praxe a kontaktu s okolím studenti rozvíjejí také svou schopnost kritického myšlení, rozhodování a sebehodnocení, což jsou všechno schopnosti nutné pro kvalitní tlumočnický výkon (Winstonová 2005: 223).

Kolb definuje cyklus zkušenostního učení, který dělí do čtyř fází, a který lze aplikovat i na tlumočnické praxe. V první fázi získává student **konkrétní zkušenost** v podobě plnění některé tlumočnické zakázky, v druhé fázi pak aplikuje **reflektivní pozorování**, v rámci kterého analyzuje svůj výkon, mentálně, orálně či písemně. Ve fázi **abstraktní konceptualizace** pak identifikuje své silné a slabé stránky a následně v poslední fázi **aktivní experimentace** aplikuje svá zjištění a snaží se zlepšit svůj výkon (Kolb 2015, překlad Petrášová 2019: 15).

Některé interpretace teorie zkušenostního učení přímo doporučují studentské praxe (*practical placements*), díky kterým mohou studenti aplikovat získané znalosti a dovednosti v relevantním prostředí. Taková zkušenost umožňuje studentům přímý kontakt se studovaným jevem (Brookfield 1983: 16).

1.4. Teoretické výstupy vzdělávacích institucí ze studentských tlumočnických praxí

Již výše bylo zmíněno, že oblast studentských praxí trpí nedostatkem relevantních výzkumů a teoretické literatury. Většina prací, která se tímto tématem zabývá, je úzce zaměřena na konkrétní instituce či konkrétní praxe, i tyto případy jsou ovšem spíše výjimkou, a to i přesto, že některou formu tlumočnické praxe vyžaduje od svých studentů velká část škol. Když už někteří vyučující či teoretici píšou o praxích, které jejich škola vyžaduje a umožňuje, zaujímají obvykle defenzivní přístup, vzhledem k tomu, kolik etických a didaktických otázek tato problematika vyvolává.

1.4.1. University of Ottawa – Kanada

Nejobširněji se k problematice studentských praxí a jejich přínosu vyjadřuje Brian Harris z University of Ottawa. Jako ředitel lingvistického oddělení zreformoval v osmdesátých letech šest let starý program překladatelství a tlumočnictví. Jednou z velkých změn, kterými kurikulum pod jeho vedením prošlo, bylo zavedení studentských tlumočnických praxí, takzvaných praktik: „*It was based on the European model of a strict admission exam, teaching consecutive interpreting before simultaneous, instruction by professional interpreters and a final exam before a professional jury. But it had an unusual addition: a compulsory real-life on-the-job period of experience (the ‘practicum’). ‘Real life’ meant working as an active team member at an actual conference*“ (Harris, Vo 2009).³

Harris dále uvádí, že tlumočení je náročná kognitivní činnost, kterou lze naplno rozvinout pouze ustavičným tréninkem. Neexistuje akademická náhrada pro zkušenost z praxe, která se odehrává v těch nejrealističtějších možných podmínkách (Harris 1991: 262). University of Ottawa byla ve své době jednou z mála tlumočnických škol, na kterých byla praxe povinnou součástí kurikula. Stála za tím snaha kompenzovat fakt, že studium tlumočení probíhalo pouze kombinovanou, a nikoli prezenční formou (ibid: 263). Harris dále zmiňuje, že instituce, která **praktika** vyžaduje, je také povinná zajistit dostatečný počet volných míst pro všechny studenty. Školy se pak částečně mění v **tlumočnické agentury**, které musí zajistit svým studentům vhodné podmínky a dále se také vyrovnat s ne vždy příznivým postojem ostatních profesionálů, kteří považují tyto praxe za součást **šedé ekonomiky**. Co se týče finanční odměny, Harris se přiklání k variantě zcela neplacené, charitativní práce, či práce ohodnocené finančně stejně, jako kdyby ji vykonával profesionál. Tím nedochází k tak výraznému narušení trhu a klient tak současně finančně přispívá na nemalé studijní náklady studentů. Problematickou finanční a kvalitativní stránku řeší tím, že jsou studenti vždy pod dohledem profesionálního tlumočnicka, kterému je vyplacena plná sazba, čímž technicky vznikají zakázky pro profesionální tlumočnicka, nepřicházejí o ně, a vzhledem k nízkému zastoupení studentů na pracovním trhu jejich zapojení nepředstavuje významnější konkurenci (ibid: 265).

---

³ Dostupné z: <https://www.le-mot-juste-en-anglais.com/2009/09/brian-harris-linguist-of-the-month-of-october-2019.html>, citováno 23. 12. 2020

Podle Harrise pak tato **praktika** představují zcela jedinečnou profesní zkušenost, kterou nelze nahradit jinými formami praktické výuky, jako je například použití němých kabin⁴, které jsou podle něj sice vhodným výcvikovým prostředkem, ale nikoli prostředkem zaměřitelným s praxí v reálných podmínkách (ibid: 266). Harrise také neodradily negativní postoje některých teoretiků ani profesních organizací, naopak kritizuje neochotu oboru věnovat tlumočnickým praxím potřebnou pozornost: „*Whether the professionals like what we have been doing or not, we have been forced to be innovative and do it alone because the profession itself has ignored the need for on-the-job apprenticeships and the problems of integrating young beginners into working life. It is untenable in any profession that beginners should be treated from the start like seasoned troupers and paid to rates*“ (Harris 1992: 266).

V rozhovoru se Susan Vo z roku 2009 se Harris vyjádřil specificky k postoji AIIC ke studentským praxím: „*Real life*” meant working as an active team member at an actual conference. That would have been difficult to impose in Europe because of AIIC opposition, and in the event I did have run-ins with some members of AIIC Canada, but fortunately we got cooperation from some sympathetic professionals. I persisted because of my belief that conference interpretation is a public performance and so young interpreters need to be exposed to the stress of performing before a live audience“ (Harris, Vo 2009).

Zdůrazňuje, že tlumočení pro něj představuje veřejný výstup, a studenti tedy musejí být veřejnosti vystaveni, pokud mají získat kompetence nutné k výkonu povolání. Stojí také za poznámku, že Harrisův přístup k výuce tlumočení narušuje tradiční doporučení evropských škol a profesních organizací i v jiných oblastech. V rámci jeho programu všichni studenti pravidelně trénují i tlumočení do svých cizích jazyků, čímž výuka odráží spíše realitu trhu než profesní doporučení (Harris 1991: 261).

1.4.2. Clare Donovanová – OECD⁵/ESIT⁶

Tématu studentských praxí a jejich přínosu se také věnuje Clare Donovanová ve své přednášce pronesené na ISITu⁷ v listopadu 2018. Podle ní existuje značná propast mezi čerstvými absolventy a kvalifikovanými tlumočníky, která je zřejmá například z nízké úspěšnosti tlumočnicků u akreditačních zkoušek pro Evropskou komisi, Evropský parlament a Soudní dvůr Evropské unie. Čerství absolventi pak profesi opouštějí či přijímají zakázky, na které zcela nestačí. Stejná mezera ve schopnostech vzniká i v řadě dalších profesí, obvykle se ovšem vyrovnává právě praxemi či stážemi, což je u tlumočení nesmírně obtížně vzhledem k tomu, že je ze svého principu neopravitelné. Navíc nelze žádnou tlumočnickou zakázku vyhodnotit jako snadnou a vhodnou pro začátečníky, protože předem není

---

⁴ Někdy kabina, také *mute booth* nebo *dummy booth*, je momentálně nepoužívaná tlumočnická kabina, ve které mají studenti možnost si vyzkoušet tlumočení reálných rozhovorů, schůzí a konferencí při vypnutém mikrofonu a bez toho, že by je slyšelo autentické publikum.

⁵ Organisation for Economic Cooperation and Development

⁶ École supérieure d'interprètes et de traducteurs

⁷ Institut de management et de communication interculturels

známo, jak se daná schůzka či třeba konference bude vyvíjet. Donovanová nedoporučuje snažit se tuto situaci řešit prodlužováním vzdělávacích kurzů, které jsou podle ní sice nesmírně užitečné, ale mohou studentům dát pouze omezený rozsah zkušeností. Má-li student své znalosti, schopnosti a zkušenosti prohloubit, musí je trénovat v novém, ideálně reálném prostředí. OECD, kde Donovanová působila, nabízí různé formy studentských stáží. Tlumočení v organizacích typu OECD je velmi náročné z hlediska terminologie, tempa projevu apod., jedná se ovšem o charakteristické tlumočnické prostředí s typickými podmínkami, se kterými musejí být studenti jednou konfrontováni. Donovanová upozorňuje na to, že je výhodnější studenty s takovými pracovními podmínkami seznámit dříve než později a současně jim poskytnout vhodné vedení a zpětnou vazbu. Dále také argumentuje, že interakce a komunikace, ke které během tlumočnických zakázek dochází, je ve výuce nereprodukovatelná. Když jsou zkušení tlumočníci dotazováni, co by doporučili svým mladším kolegům, často zmiňují důkladnější přípravu. Sami ovšem v počátcích své kariéry neměli konkrétní představu, jak má důkladná příprava vypadat, a soustředili se hlavně na stránku terminologickou. I to je nešvar, který lze s pomocí studentských praxí snáze odbourat. Studenti se naučí připravovat i na pragmatickou stránku svých zakázek (Donovanová 2018).

OECD nabízí studentům týdenní stáž, v rámci které pracují pod vedením zkušených tlumočnicků. Studenti jsou pozváni do OECD již v pátek před začátkem jejich stáže, aby se s pomocí in-house tlumočnicků seznámili s tlumočenými tématy a měli možnost se přes víkend důkladně připravit. K přípravě se hojně využívá tlumočení z listu. Je-li to možné, studenti tlumočí celý týden stejné zasedání, aby měli možnost se ponořit do tématu. Jeden z in-house tlumočnicků jim poskytuje feedback. Poslední den stáže se organizuje simulovaná konference, které se účastní celá řada in-house tlumočnicků v roli řečníků či posluchačů, čímž se stáž zasadí zpět do didaktického kontextu. Reakce studentů jsou drtivě pozitivní a absolventi stáže lépe chápou, jak důležité je pracovat s kontextem schůze a jak se pragmatictěji připravovat. Donovanová se domnívá, že takové obohacené stáže jsou podstatně přínosnější než pouhý nácvik v němých kabinách, kde si studenti buď upevní své špatné návyky, nebo je rovnou odradí nedostatek feedbacku (ibid).

1.4.3. Ostatní instituce

Další vyučující a instituce bohužel nenabízejí tak přímý akademický vhled do fungování studentských praxí. Výzkum v této oblasti prováděla například Heriot-Watt University v Edinburghu (Choucová a Chonde, 2016), experiment se bohužel týkal pouze tlumočení v takzvaných němých kabinách, situovaných ve skotském Parlamentu. Ostatní školy sice praktikují některou formu studentských praxí na pracovním trhu, u těch ale naopak často chybí výzkum. Příspěvek Briana Harrise z University of Ottava je tak zřejmě dosud nejjednoznačjším teoreticko-empirickým vyjádřením k této problematice.

1.5. Přehled stavu studentských tlumočnických praxí na vybraných tlumočnických vysokých školách

V následujícím úseku této práce představíme stav studentských tlumočnických praxí na vybraných evropských vysokých školách, které se věnují výuce tlumočení. Některé z těchto škol jsou členy EMCI konsorcia, jiné vyžadují splnění praxe v rámci běžného magisterského programu tlumočnictví. V této kapitole tak lze najít bezprecedentní vhled do rozdílných přístupů jednotlivých vzdělávacích institucí k těmto praxím. Podobný přehled dosud nebyl nijak zpracován. Získané informace lze také najít ve stručné tabulce níže (tabulka 1).

1.5.1. European Masters in Conference Interpreting (EMCI)

EMCI je postgraduální program, který nabízí konsorcium šestnácti evropských univerzit ve spolupráci s DG SCIC (Generální ředitelství pro tlumočení Evropské komise) a DG LINC (Generální ředitelství pro tlumočení Evropského parlamentu).

Projekt prošel pilotní fází v akademickém roce 1998/99 a následně se do něj zapojila celá řada univerzit. Počet členských ústavů se v průběhu let měnil, vždy se ale pohyboval mezi deseti a dvaceti školami. Ústav translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy (ÚTRL) a Univerzita Loránda Eötvöse v Budapešti (ELTE) byly prvními univerzitami ve střední a východní Evropě, které se staly členy EMCI Konsorcia. Poprvé byl program na ÚTRL vyučován jako postgraduální program v akademickém roce 1999/2000. Od akademického roku 2017/18 je tento program přístupný studentům magisterského programu tlumočnictví na ÚTRL. Otevírá se každé dva roky a mohou se do něj přihlásit studenti 2. ročníku magisterského studijního programu Tlumočnictví, kteří studují angličtinu, němčinu, francouzštinu či španělštinu v kombinaci s češtinou, tedy jazyky Evropské unie. Program je výběrový a jsou do něj přijímáni pouze ti studenti, kteří splní náročné vstupní požadavky. Studenti absolvují specializační semináře simultánního a konsekutivního tlumočení, ale také teoretické předměty týkající se složení a fungování evropských institucí či kulturních a politických aspektů zemí, jejichž jazyky student hovoří. Semináře vedou vyučující ÚTRL a externí vyučující, přičemž ve výuce často také asistují zahraniční vyučující a praktikující tlumočníci z Evropské komise a Evropského parlamentu v rámci systému Pedagogické pomoci.

1.6. Současný stav studentských tlumočnických praxí na vybraných evropských vysokých školách

Různé vysokoškolské instituce vyučující tlumočnické obory mají různé přístupy ke studentským tlumočnickým praxím. Na některých školách jsou praxe povinné, na jiných tolerované, některé školy nedoporučují studentům vydělávat si při studiu tlumočením. Požadavky na praxe se také mohou lišit v závislosti na typu programu, tedy jestli se jedná o místní magisterský obor, nebo o EMCI. Alespoň nějakou formu praxe lze najít na téměř všech oslovených školách, často se ale jedná o obecně jazykovou stáž, a nikoli specificky o tlumočení. Konkrétní realizace praxí také často záleží na více faktorech: na

případném předcházejícím bakalářském studiu, na jazykové kombinaci studenta, na jazykové kombinaci nabízené školou a na obecném jazykovém trhu v dané zemi.

V zemích, jako je Švýcarsko, se řada stáží a praxí realizuje v mezinárodních organizacích typu Organizace spojených národů. Francouzský Institut de management et communication interculturels (ISIT) zase pravidelně spolupracuje se zahraničními firmami, protože přijímá studenty s velkým počtem možných jazykových kombinací. Studenti tlumočnictví ve státech s více úředními jazyky, jako je například Belgie, zase během praxí nejvíce využijí právě tyto jazyky.

Níže uvedené informace pocházejí z veřejně dostupných zdrojů, jakými jsou webové stránky daných vzdělávacích institucí a studijní programy. Dalším zdrojem pak byla e-mailová konverzace s vyučujícími a studenty na jednotlivých školách. Respondenti mohli, ale nemuseli odpovídat na sérii tematických otázek, v řadě případů ovšem také poskytovali informace navíc, sdíleli vlastní pohled na věc, ale také nebyli schopni na některé dotazy odpovědět. Informace, které nebyly poskytnuty a nešlo je dohledat ve veřejně přístupných zdrojích (například počet kreditů za splnění praxe), mohou tedy chybět. Otázky pro vyučující a studenty byly následující:

- Jsou na vaší škole studentské praxe povinné/povolené/nedoporučované/zakázané?
- Zprostředkovávají praxe vyučující, či sami studenti?
- Převažuje některý druh tlumočení?
- Ve kterých oblastech je snazší najít praxi, jsou-li nějaké?
- Pro které jazykové kombinace je jednodušší nalézt praxi?
- Jsou praxe častěji placené, či neplacené?
- Je studentům během praxe či po ní poskytnut feedback?
- Zdají se vám praxe přínosné?

1.6.1. Členské instituce EMCI konsorcia

1.6.1.1. Ústav translatologie (ÚTRL) – Česká republika

Na Univerzitě Karlově se tlumočnictví vyučuje od roku 1963. Povinnou součástí magisterského studia oboru tlumočnictví na ÚTRL je úspěšné absolvování předmětu Odborná praxe. V rámci tohoto předmětu musí studenti absolvovat 15 dnů tlumočnické praxe, přičemž práce by neměla přesáhnout osm hodin denně. Praxe si studenti z větší části shánějí sami, ale často jim pomáhají i vyučující, kteří doporučují různé tlumočnické akce, zejména charitativního charakteru, jakými je například tlumočení pro neziskový sektor, veřejnou správu, školství a kulturu. Praxe mohou teoreticky probíhat i v komerčním prostředí, takové případy jsou ale spíše výjimkou, poptávky po studentském tlumočení ze stran komerčních společností vyučující v drtivé většině případů odmítají. K získání zápočtu lze jako praxi předložit potvrzení o tlumočení konsektivním, komunitním či šušotáži. Simultánní tlumočení je

součástí praxí pouze ve výjimečných případech, v rámci magisterského programu se totiž vyučuje až od druhého semestru studia a studenti prvního ročníku s ním tedy nemají zkušenosti dostatečné k tomu, aby ho mohli vykonávat v praxi na pracovním trhu. Praxe je ohodnocena 4 ECTS (European Credit Transfer and Accumulation System).

V případě ÚTRL jsou odborné praxe také logickou součástí EMCI programu, protože ke studiu EMCI se mohou přihlásit pouze stávající studenti magisterského studijního programu Tlumočnictví na ÚTRL, kde má Odborná praxe akreditaci povinného předmětu. To znamená, že studenti, kteří absolvují EMCI, musejí získat zápočet z Odborné praxe společně s těmi studenty, kteří nejsou přihlášení v programu EMCI.

V některých případech lze uznat jako Odbornou praxi také meta-tlumočení, jakým jsou například studentské akce. Mezi studentské praxe za rok 2018 a 2019 byla například uznána účast na Jarní škole tlumočení, studentském setkání studentů tlumočení škol EMCI Konsorcia. V rámci tohoto workshopu studenti tlumočili ve skupinách projevy, které pro ně připravili jejich kolegové, a poskytovali si navzájem feedback.

Pro získání zápočtu musí student předložit pracovní smlouvu nebo jiný dokument dokládající praxi a dále také odevzdává analytickou Závěrečnou zprávu, ve které popisuje a hodnotí průběh jednotlivých praxí. Kromě objektivního popisu tlumočnické situace praxe obvykle obsahují také subjektivní hodnocení tlumočení, komunikační situace, spolupráce s kolegou a klientem a vlastního výkonu. Požadavky na splnění předmětu se od roku 1989 měnily jen málo. Studenti museli vždy praxi doložit smlouvou nebo potvrzením o praxi od zaměstnavatele, v následujících letech pak byly zavedeny závěrečné zprávy, ve kterých sami studenti zhodnotili průběh praxe, své výkony a další okolnosti spojené s danou praxí.

Jak bylo zmíněno výše, praxe si většinou hledají studenti sami, v některých případech jim ovšem pomáhají vyučující. V některých případech se organizátoři akcí, které vyžadují tlumočení, obracují přímo na ÚTRL a vyučující pak nabídku předají studentům, jak se děje například v případě pražského Světa knihy. Pomoc vyučujících je pak častější v případě těch jazyků, kde je méně příležitostí, a studenti tak mají problém praxe sami sehnat. Pouze španělské jazykové oddělení má uzavřenou smlouvu o praxích s Instituto Cervantes v Praze, ostatní jazyková oddělení spolupracují s relevantními jazykovými a kulturními organizacemi (British Council, Americké centrum, Goethe Institut, Institut Français, ...) na nepravidelné bázi. Studenti EMCI programu pak také absolvují jako povinně volitelný předmět několikadenní stáž v Bruselu u Evropské komise a Evropského parlamentu, kde mají příležitost se seznámit s povoláním tlumočnicka na trhu evropských institucí a také si ztlumočit v němé kabině. Studenti také často tlumočí na akcích organizovaných samotnou fakultou, univerzitou, nebo dokonce na akcích organizovaných jinými vysokými školami, které na ÚTRL poptávají tlumočnický z řad studentů.

1.6.1.1.1. Odborná tlumočnická praxe (u neziskových a nevládních společností) – povinně volitelný předmět

Pokud studenti chtějí, mohou si během magisterského studia také zapsat praxi v rámci povinně volitelných předmětů. Tento předmět se nazývá Odborná tlumočnická praxe (u neziskových a nevládních organizací) a je podmíněn absolvováním 25 tlumočnických dní u neziskových a nevládních organizací, jako je například Člověk v tísni či InBáze, dále například SIMI, META, Integrační centrum, nebo u orgánů veřejné a státní správy, jako například Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo vnitra – odbor pro azylovou a migrační politiku či Ministerstvo zdravotnictví. Praxe je hodnocena 7 ECTS.

Stejně jako v případě povinného předmětu Odborná praxe se uznávají v zásadě všechny typy tlumočení, ačkoli simultánní tlumočení je (stejně jako v případě předmětu Odborná praxe) výjimkou. Student musí po absolvování praxe doložit pracovní smlouvu nebo jinou formu potvrzení a dále také závěrečnou zprávu.

1.6.1.2. Boğaziçi University (BU) – Turecko

Bosporská Univerzita se nachází v Istanbulu a byla založena již v roce 1863. Program Překladatelství a tlumočnictví vyučovaný na Filozofické fakultě v současnosti po studentech nevyžaduje praxi v rámci oficiálního kurikula, studentům jsou ovšem občas nabízeny tlumočnické a jazykové zakázky v rámci vlastní univerzity, například v případech, kdy univerzita či fakulta organizuje konferenci, kterou je třeba tlumočit či jejíž hosty je třeba doprovázet. Fakulta také případně nabízí zakázky v neziskovém sektoru. Tyto praxe nejsou finančně ani kreditově ohodnoceny.

1.6.1.3. École supérieure d'interprètes et de traducteurs (ESIT) – Francie

École supérieure d'interprètes et de traducteurs spadá pod Université Sorbonne Nouvelle v Paříži a byla založena v roce 1957. V současné době nabízí studium bakalářské, magisterské i doktorské a také program EMCI. Studenti mohou mít různé pracovní jazyky, francouzština a angličtina jsou ovšem povinné, ať už jako jazyk A, B nebo C. Dále lze na ESIT studovat také francouzský znakový jazyk.

Odborná praxe je povinná pro studenty druhého ročníku magisterského studia a je jeho významnou součástí. Praxe probíhají formou „pozorovatelské“ stáže, při které studenti trénují v němých kabinách v některých mezinárodních organizacích a institucích v doprovodu zkušených vyučujících a kolegů. Tyto stáže obvykle trvají několik dní až týden. Studenti s dobrými studijními výsledky také absolvují třídní stáž v Evropských institucích v Bruselu, která je součástí kurikula EMCI. V současné době není praxe nijak kreditově ohodnocena, což by se ovšem mělo v následujících semestrech změnit.

ESIT také spolupracuje s celou řadou organizací, které mají zájem o dobrovolné tlumočení. Vyučující ovšem pečlivě hodnotí jednotlivé organizace a zvažují, zda bude daná praxe přínosná.

Obvykle platí, že studenti s pracovními jazyky angličtinou, francouzštinou a španělštinou mají více příležitostí absolvovat tyto dobrovolné praxe.

Po ukončení stáže předkládají studenti závěrečnou zprávu o délce 10 až 12 stran, ve které shrnují průběh praxe a své závěry.

1.6.1.4. Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) – Maďarsko

Eötvös Loránd Tudományegyetem je veřejná vysoká škola založená v roce 1635 v Trnavě, nyní se sídlem v Budapešti, na které se tlumočnictví vyučuje od roku 1973. Fakulta humanitních věd ELTE nabízí svým studentům čtyřsemestrální magisterský program Překladatelství a tlumočnictví a také dvousemestrální program EMCI. Lze studovat buď každý program zvlášť, nebo oba dva, pro přijetí do programu EMCI se ovšem požadují alespoň základní zkušenosti s konsekutivním tlumočením. Do klasického magisterského programu mohou nastoupit studenti s angličtinou, čínštinou, francouzštinou, němčinou a nizozemštinou jako pracovními jazyky, kteří mají maďarštinu jako pracovní jazyk A, EMCI se pak týká studentů s angličtinou, francouzštinou, italštinou, němčinou a španělštinou.

Vyučující poskytují studentům seznam institucí, u kterých je možné absolvovat praxi v celkovém rozsahu 60 hodin. Studenti si pak vybírají z daných organizací a sami je kontaktují, ale mohou tlumočit i pro organizace a instituce, které na seznamu nejsou, pokud dodržují základní etická pravidla a poskytují vhodné podmínky k výkonu tlumočnické činnosti. Pokud daná instituce, společnost či organizace tyto podmínky nespĺňuje, student má právo absolvovat praxi jinde. Reálně studenti nejčastěji tlumočí konsekutivně a bez finanční odměny. Zajímavým specifickým maďarského tlumočnického trhu je takzvaný lékařský turismus, někteří studenti tak hodně tlumočí zahraničním pacientům na soukromých klinikách během konzultací i během zákroků. Zde je třeba poznamenat, že se jedná téměř výhradně o estetickou medicínu, zákrokem se tedy myslí například transplantace vlasů. Studenti mají také možnost si ztlumočit během konferencí a debat organizovaných samotnou univerzitou či na studijních návštěvách v institucích EU.

1.6.1.5. Faculté de Traduction et d'Interprétation (FTI) – Švýcarsko

FTI je jednou z devíti fakult Ženevské univerzity, kterou založil v roce 1559 Jan Kalvín. Na FTI se tlumočení vyučuje již od roku 1941 (původně pod názvem École d'interprètes de Genève) a studentům nabízí angličtinu, arabštinu, francouzštinu, italštinu, němčinu, ruštinu a španělštinu.

Studijní plán od studentů praxe nevyžaduje, někteří studenti je ovšem absolvují dobrovolně. FTI spolupracuje s OSN na základě Memoranda o porozumění, a studenti tak mají možnost vyzkoušet si tlumočení v němých kabinách během některých zasedání. Jiné praxe pak studentům nabízejí sami učitelé, pokud vyhodnotí tlumočnické podmínky jako vhodné, případně pomáhají studentům zhodnotit nabídky na praxe, které si sehnali sami.

Ženevská univerzita také využívá pomoci studentů tlumočení, pokud organizuje nějakou událost, koncert či konferenci, kde je tlumočení třeba.

Nejčastěji je i mezi studenty poptávané simultánní tlumočení, a to převážně v oblasti lidskoprávní a mezinárodněprávní (jelikož v Ženevě sídlí celá řada mezinárodních a lidskoprávních organizací). Největší poptávka je pak po tlumočení z/do angličtiny a francouzštiny, ale také ostatních oficiálních jazyků OSN. Praxe jsou zpravidla neplacené, aby nedocházelo k cenovému dumpingu. Během praxe obvykle studenty nedoprovází nikdo z vyučujících, a tudíž neposkytuje feedback, ovšem v případě praxí realizovaných u OSN se studentům občas věnuje vedoucí dané jazykové kabiny či jiný in-house tlumočnick.

1.6.1.6. Institut de management et de communication interculturels (ISIT) – Francie

ISIT, dříve *Institut supérieur d'interprétation et traduction*, dnes *Institut de management et de communication interculturels*, je francouzská grande école se sídlem v Paříži a kampusy v Paříži a v Arcueil. ISIT byl založen pod Institut Catholique de Paris v roce 1957 v odpovědi na poptávku po profesionálních tlumočnických službách vyvolanou ratifikací Římské smlouvy.

Konferenční tlumočení lze studovat v rámci dvouleté magisterské specializace. Veškeré jazykové kombinace vyžadují angličtinu a francouzštinu, studenti mohou v kombinaci dále mít také arabštinu, čínštinu, maďarštinu, italštinu, němčinu, polštinu, portugalštinu, ruštinu a slovenštinu, španělštinu, vlámštinu, a v minulosti mezi vyučované jazyky patřila také čeština. Tato specializace byla v roce 2014 integrována do programu EMCI.

V prvním ročníku studia absolvují studenti stáže u firem v zahraničí, pokud mají francouzštinu jako jazyk A, nebo ve Francii, pokud mají francouzštinu jako jazyk B nebo C. Cílem těchto stáží je celková profesní příprava, seznámení se s cizojazyčným prostředím a zlepšení jazykových dovedností. Během těchto stáží studenti netlumočí, stáž trvá dva až tři měsíce.

Ve druhém ročníku se pak přistupuje k samotným tlumočnickým praxím. Ty probíhají nejčastěji v takzvaných němých kabinách neboli **dummy booths**. Tyto praxe se odehrávají nejčastěji v mezinárodních organizacích, tedy na studijních návštěvách evropských institucí, v OECD, v OSN či v Radě Evropy. Některé tyto stáže jsou přednostně vyhrazeny studentům, kteří mají mezi pracovními jazyky angličtinu a francouzštinu, přičemž jeden jazyk musí být jejich rodným jazykem a druhý musejí studenti ovládat na úrovni B. Studenti také mohou doprovázet své vyučující při tlumočení v UNESCO, případně v Organizaci pro výživu a zemědělství (FAO). Délka praxe je různá.

Někteří studenti druhého ročníku také získávají praxi u neziskových organizací. V takovém případě někdo z vyučujících nejdříve zhodnotí pracovní podmínky daného dobrovolnictví.

Po ukončení všech praxí a stáží odevzdávají studenti a studentky závěrečnou zprávu.

Stojí za zmínku, že v roce 2010 podepsal ISIT Memorandum o spolupráci s Organizací spojených národů za účelem usnadnění uplatnění absolventů ISIT na tlumočnickém trhu.

1.6.1.7. Katholieke Universiteit Leuven (KUL) – Belgie

KU Leuven je vlámská univerzita s hlavní sídlem v Lovani, založená v roce 1968. Tlumočení se vyučuje v rámci dvou studijních programů, v kampusu v Bruselu a do roku 2020 v kampusu San-Andries v Antverpách, přičemž kurikula jednotlivých programů se lehce liší. Ústav je od roku 2015 členem EMCI Konsorcia a nabízí program pro studenty, jejichž rodným jazykem je nizozemština. Jako další pracovní jazyk je přijímána angličtina, němčina, francouzština, španělština, italština a ruština.

KU Leuven vypisuje jak běžný magisterský program tlumočení, tak EMCI. Podmínky odborné praxe se tak liší podle studovaného programu.

Běžný magisterský program je dvousemestrální a studenti se připravují pouze na tlumočení konsekutivní, bilaterální a doprovodné. Praxe si lze zapsat jako povinně volitelný předmět. Za praxi lze získat celkem 6 ECTS a skládá se převážně z tlumočení na školních akcích, rodičovských schůzkách a dalších druhů doprovodného tlumočení. Praxe nesmí být finančně ohodnocena, studenti si ovšem smí nechat uhradit cestovné a další náklady spojené s výkonem tlumočnické činnosti.

Odborná praxe v rámci programu EMCI je ohodnocena 9 ECTS a kromě tlumočení samotného se také skládá ze studijních návštěv institucí EU a belgického Parlamentu. Ostatní praxe absolvují studenti u nejrůznějších organizací a institucí, musí ovšem dodržovat komplexní systém pravidel, která mají zajistit, že praxe budou pro studenty užitečné a současně nebudou narušovat fungování jazykového trhu. Studenti například nesmějí během prvního semestru v rámci praxe tlumočit simultánně, neměli by tlumočit pro vysoce postavené osoby a také by neměli tlumočit příliš technické či jinak náročné projevy. Dále platí, že:

- retour mohou tlumočit, jen pokud mají daný jazyk uvedený jako B;
- smí tlumočit pouze pro ty charity, které nedisponují finančními prostředky na tlumočení a nejsou schopné je sehnat;
- netlumočí se na komerčních akcích, kde si organizátoři od tlumočnicků žádají poplatky za účast, tedy na akcích, jejichž organizátoři by na zapojení studentů vydělávali.

Praxe studentům zajišťují vyučující, ale případy, kdy si studující najdou praxi sami, nejsou zcela výjimečné. Vzhledem k náročným požadavkům na podobu praxe není zcela jednoduché nějakou nalézt. Studenti často tlumočí pro neziskové organizace, Lékaře bez hranic apod. Situace se hodně liší v závislosti na pracovním jazyce. Studenti, kteří mají v kombinaci francouzštinu, mají v bilingvní Belgii značnou výhodou oproti ostatním jazykovým kombinacím. Největší poptávka je po angličtině a francouzštině, studenti obvykle ovšem mají tyto pracovní jazyky v kombinaci s ostatními jazyky. Tím

je zaručeno, že alespoň pro jeden z pracovních jazyků bude mít student dostatek praxe. Část praxe lze také absolvovat v němé kabině.

KU Leuven se také snaží, aby studenti dostávali vhodnou zpětnou vazbu, a tak byla užitečnost praxe vyšší. Přibližně ve třetině případů mohou tlumočit bez zpětné vazby, v třetině případů poskytuje specifickou zpětnou vazbu vyučující se stejnou jazykovou kombinací a ve třetině případů poskytuje zpětnou vazbu vyučující či tlumočnick z DG SCIC z pozice čistého posluchače. Podle vyučujících ovšem není snadné dosáhnout takto ideálního poměru.

Univerzita také se zaměstnavateli podepisuje smlouvu pro pojistné účely a také za účelem ochrany studentů před špatnými pracovními podmínkami. Studenti po absolvování praxe sepisují a odevzdávají závěrečnou zprávu.

1.6.1.8. Herzenova univerzita (SCIT) – Rusko

SCIT (School of Conference Interpreting and Translation), spadající pod Herzenovu státní pedagogickou univerzitu v Petrohradu, byla založena v roce 2008 a v současnosti nabízí výuku tlumočení se zaměřením na angličtinu, čínštinu, francouzštinu, němčinu a španělštinu. SCIT od svých studentů vyžaduje splnění tlumočnických praxí a jako jedna z mála tlumočnických škol na svých stránkách také uvádí některé statistiky, které s praxemi souvisí. Podle oficiálního webu až 70 % jejich studentů absolvuje praxe u OSN a 41 % absolventů má zaměstnání na plný úvazek přímo v oboru, ať již ve státní správě či v mezinárodních organizacích. Tyto praxe studenti ovšem absolvují až po ukončení programu EMCI, a nikoli v průběhu studia.

Vzhledem k počtu studentů v jednotlivých ročnících (v roce 2019 například absolvovalo 10 studentů) se obvykle daří všechny umístit na praxi do OSN, v Ženevě či v New Yorku. Praxe realizované u OSN jsou zpravidla neplacené, v případě, že je některý student umístěn jinde, ovšem nelze vyloučit, že půjde o placenou stáž.

Studenti musejí mít tři pracovní jazyky, přičemž se předpokládá ruština jako jazyk A a angličtina jako jazyk B. Ke svému výkonu následně dostávají zpětnou vazbu od vyučujících či vedoucích praxe. Pokud nelze v daném roce umístit všechny studenty při OSN, je škola povinna zajistit náhradní formy praxe. V takém případě oslovují například tlumočnické a překladatelské agentury v Petrohradu. Studenti také vypomáhají s tlumočením na akcích organizovaných univerzitou.

1.6.1.9. Univerzita Babeş-Bolyai (UBB) – Rumunsko

Klužská univerzita byla založena v roce 1959 a je největší univerzitou v Rumunsku. Filozofická fakulta UBB nabízí od roku 2002 magisterský program Konferenční tlumočení, který je od roku 2008 součástí Konsorcia EMCI. Celý program je v současnosti čtyřsemestrální.

Situace ohledně studentské tlumočnické praxe je na UBB poměrně specifická. Praxe, tak jak je popsána v případě ostatních tlumočnických škol (profesionální tlumočnická situace, srovnatelná s běžnou tlumočnickou zakázkou, často s jednodušším zadáním a bez finanční odměny), není vůbec součástí kurikula. Studenti ovšem absolvují praxi formou intenzivního samostudia a vedení tlumočnických deníků. Každý týden vyplňují a odevzdávají sebehodnocení, které si jejich vyučující přečte a následně dodá vlastní poznámky, rady a komentáře. Této formě samostudia a sebehodnocení se věnuje absolventka Andreea Godja (2018) ve své práci, ve které mimo jiné s využitím studentské zpětné vazby vytvořila novou formu tlumočnických deníků, která by se měla v praxi používat od akademického roku 2020/21.

1.6.1.10. Università di Bologna (UNIBO) – Itálie

Università di Bologna je nejstarší univerzitou na světě a ve svém kampusu Forlí od roku 2012 nabízí také magisterský program konferenčního tlumočení. Od září 2019 patří mezi členy EMCI Konsorcia. Od zájemců o studium se očekává znalost relevantních jazyků na úrovni C1 podle Společného Evropského referenčního rámce pro jazyky a předchozí vzdělání v oblasti moderních jazyků a lingvistiky.

Studenti mají v rámci běžného magisterského studia povinných celkem 100 hodin praxe, za které získají celkem 4 ECTS. UNIBO také vydala základní pokyny pro průběh tlumočnických praxí. Praxe nesmí narušovat přirozený stav trhu, nesmí jít o neplacenou práci na nedobrovolnické bázi (vykořisťování) a pro studenta mají představovat kontakt s reálným výkonem tlumočnické profese. Dle pokynů UNIBO má být praxe také zážitek obohacující, nikoli frustrující. Praxe by dále měly být příležitostí naučit se uvádět do praxe pravidla profesní etiky a etikety a také by měly šířit povědomí o tlumočení jako takovém.

Studentské praxe musejí být realizovány u neziskových organizací, jejichž členy jsou dobrovolníci. Tyto organizace po studentech nesmí vyžadovat simultánní tlumočení a také více než deset hodin překladu, aby nedocházelo k interferencím s překladatelskými praxemi. Organizace mohou poptávat nejrůznější typy jazykové asistence, od doprovodného a komunitního tlumočení až po šušotáž v případě menších skupin. Studenti mají ale také možnost procvičit si simultánní tlumočení, a to během akcí a konferencí organizovaných samotným ústavem. V takových případech si studenti mohou splnit část praxe i simultánně, navíc za dohledu svých vyučujících.

UNIBO má také smlouvu o spolupráci s výstavištěm, které organizuje celou řadu veletrhů a předváděcích akcí. Zde si studenti také mohou splnit část praxe a v případě, že jsou hodnoceni kladně, jsou zařazeni na seznam tlumočnicků výstaviště a při dalších příležitostech se na ně zaměstnavatel může obrátit znovu a nabídnout jim placenou zakázku. Jako praxi lze ex post také uznat placené tlumočení v případě, že student předloží jako důkaz pracovní smlouvu.

Vyučující pečlivě hodnotí a zvažují všechny nabídky praxí a stáží a zdaleka ne všechny jsou schváleny. Zamítají se ty návrhy, které neodpovídají výše popsaným pravidlům.

V Itálii je také značně rozvinutá občanská společnost a velmi aktivní jsou i nejrůznější charitativní katolické organizace, které jsou významným odběratelem tlumočnických a překladatelských služeb.

1.6.1.11. Università degli Studi di Trieste (UniTS) – Itálie

Magisterský program tlumočení se vyučuje také na Univerzitě v Terstu, kde lze studovat angličtinu, arabštinu, chorvatštinu/srbštinu, francouzštinu, ruštinu, slovinštinu, nizozemštinu a španělštinu. Fakulta byla založena v roce 1954, původně se zaměřením na moderní jazyky.

Tlumočnické praxe nejsou povinné, ale někteří studenti je absolvují dobrovolně a obvykle si je hledají sami. Nejčastěji jde o tlumočení konsekutivní a praxe jsou zpravidla neplacené. Vzhledem k tomu, že praxe nejsou povinnou součástí studijního plánu, neposkytují vyučující studentům doprovod ani zpětnou vazbu.

1.6.1.12. Universidad Pontificia Comillas (UPC) – Španělsko

Universidad Pontificia Comillas sídlí v Madridu a jedná se o soukromou katolickou vysokou školu spravovanou jezuitským řádem. Univerzita byla založena v roce 1890 a je jednou ze dvou španělských vysokých škol, které nabízejí program EMCI. Konferenční tlumočení na UPC lze studovat pouze v rámci programu EMCI, neexistuje samostatný magisterský program.

Studenti absolvují celkem dva semestry teoretické a praktické přípravy, která zahrnuje mimo jiné i tlumočnické praxe. Na rozdíl od ostatních předmětů jsou praxe dvousemestrální, lze je tedy plnit po celou dobu studia. Praxe studenti absolvují u nejrůznějších organizací, mezinárodních, neziskových i soukromých, případně u jednotlivých klientů. Celkový rozsah praxe je 150 hodin, z nich 70 hodin je samotné konsekutivní či simultánní tlumočení, 70 hodin představuje příprava, tvorba glosářů a další činnosti a 10 hodin praxe pak probíhá pod supervizí. Odborná praxe je celkem ohodnocena 6 ECTS.

1.6.1.13. Uniwersytet Warszawski (UW) – Polsko

Varšavská univerzita založená v roce 1816 je největší polskou univerzitou. Čítá celkem 18 fakult, z nichž jednou je i Fakulta aplikované lingvistiky, kde se kromě jiného vyučuje již od roku 1963 tlumočení. Na UW je možné studovat tlumočení s následujícími pracovními jazyky: angličtina, francouzština, němčina, ruština a španělština jako jazyk B a angličtina, francouzština, japonština, němčina, ruština, španělština a švédština jako jazyk C. UW je také členem EMCI Konsorcia, ovšem stejně jako například na UK je zde možné studovat i běžný magisterský tlumočnický program, ovšem pouze angličtinu, francouzštinu, němčinu a španělštinu s polštinou jako jazykem A. Studentů EMCI se odborné praxe netýkají, absolvují je pouze studenti magisterského programu tlumočení.

Studenti dostávají od svých vyučujících seznam organizací a institucí, u nich je možné praxi absolvovat. Celkem je třeba vykázat 120 tlumočnických hodin, kreditová dotace předmětu jsou 4 ETCS. Praxe se netýká jazyků C a studenti ji obvykle absolvují u velkých překladatelských a tlumočnických agentur, nebo – v druhé řadě – v neziskových organizacích a mezinárodních institucích. V některých případech lze v rámci praxe tlumočit i při některém z ministerstev. Studenti praxe dokládají předložením smlouvy, certifikátu nebo jiného dokladu o praxi. V současnosti se po studentech nepožaduje odevzdání závěrečné zprávy, v následujících letech ovšem tato povinnost zřejmě přibude.

V rámci programu EMCI absolvují studenti místo odborné praxe pouze krátkou návštěvu v evropských institucích v Bruselu.

1.6.2. Ostatní instituce

1.6.2.1. Centrum překladatelské a tlumočnické praxe (CPTP) – Slovensko

CPTP spadá pod Filozofickou fakultu Univerzity Komenského v Bratislavě. Na CPTP se ovšem realizují pouze angličtinářské tlumočnické praxe, studenti jiných jazyků své praxe obvykle absolvují na relevantních katedrách či odděleních (tedy studenti francouzštiny na romanistice apod.).

Naprostá většina studentů oboru překladatelství a tlumočnictví se ovšem přiklání k překladu, a proto se realizuje pouhé minimum tlumočnických praxí. Praxe obvykle koordinují a shánějí samotní vyučující, a to jak v rámci CPTP, tak v rámci jednotlivých jazykových kateder. Praxe je hodnocena 2 ECTS.

1.6.2.2. Johannes Gutenberg-Universität Mainz (UJG) – Německo

Samotná Univerzita Johannese Guttenberga byla založena již v roce 1477. Za zmínku stojí, že v důsledku studentské revoluce v roce 1968 byly na této univerzitě zcela zrušeny fakulty – v současnosti se univerzita dělí na 11 odborných částí. Šestá odborná část, do které spadá tlumočnictví a překladatelství, se ovšem nenachází v Mohuči, ústav sídlí v Germersheimu a pod UJG byl začleněn v roce 1949. Ústav již od roku 2011 není členem EMCI Konsorcia, zato však Germersheim každoročně organizuje letní školu tlumočení pro studenty tlumočení z Německa a dalších zemí. Některé univerzity tuto letní školu uznávají jako formu studentské odborné praxe.

Odborná praxe není součástí povinného kurikula, lze si ji ovšem zapsat jako povinně volitelný předmět. V takovém případě musí student absolvovat tlumočnickou praxi v rozsahu osmi týdnů plného pracovního poměru a praxe je ohodnocena 6 ECTS. Studenti si praxe hledají sami, jejich výběr ovšem konzultují s vyučujícím, který praxe koordinuje. Nejčastěji praxe absolvují v mezinárodních a neziskových organizacích, obchodních společnostech, v médiích, případně také u Obchodní a průmyslové komory a u některých spolkových ministerstev. Studenti musí doložit, že praxe opravdu

souvisí s tlumočnickou činností, dále také předkládají smlouvu, certifikát či jinou formu potvrzení o absolvování praxe. Odevzdávají také závěrečnou zprávu.

1.6.2.3. Univerzita Szegedi Tudományegyetem (SZTE) – Maďarsko

Univerzita v Szegedu byla založena v roce 1872 a posléze obnovena v roce 1921. Fakulta humanitních a společenských věd nabízí od roku 2012 čtyřsemestrální magisterský program překladatelství a tlumočnictví pro studenty, kteří mají v jazykové kombinaci angličtinu, francouzštinu, italštinu, němčinu, ruštinu a španělštinu.

Vzhledem k tomu, že magisterský program kombinuje tlumočení i překlad, vybírají si studenti praxi podle své specializace. Část z nich se rozhodne pro tlumočnickou praxi, která se skládá z 60 odtlumočených hodin a je ohodnocena 4 ETCS. Studenti mají možnost absolvovat praxi u neziskových organizací, mezinárodních institucí či během tlumočnických jednodušších akcí na velvyslanectvích podle pracovního jazyka. Situace s množstvím a typem nabízených praxí se liší podle studovaného jazyka a momentální nabídky trhu. Skutečnou výhodou, jako na všech ostatních školách, jsou aktivní vyučující, kteří jsou ochotni studentům pomoci se sháněním praxe.

Vzhledem ke spojení překladu a tlumočení v daném magisterském programu mohou studenti absolvovat celou řadu praxí i u evropských institucí. Evropská komise a Evropský parlament jako takové ovšem tlumočnické stáže téměř nenabízí, touto formou tedy realizují praxe převážně studenti specializující se na překlad.

1.6.2.4. Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici (UMB) – Slovensko

Univerzita Mateja Bela sídlí v Banské Bystrici a byla založena roku 1992 a tlumočnictví vyučuje od roku 1998. Výuku tlumočení, ale také překladu, zajišťují jednotlivé katedry Filozofické fakulty, podle toho, kterým jazykům se studenti věnují. Univerzita Mateja Bela nabízí programy bakalářské i magisterské, není ovšem členem EMCI Konsorcia.

Praxe studentům zajišťují jednotlivé katedry, ovšem platí, že by studenti měli absolvovat 75 hodin praxe za každý pracovní jazyk. Praxe je hodnocena 6 ECTS. Jednotlivé jazykové katedry zajišťují studentům různé praxe. V některých případech si student najde praxi osobně a vyučujícím pak doloží pracovní smlouvu či jinou formu potvrzení. Takovéto potvrzení se pečlivě prověřuje, aby se zabránilo podvodům. V dalších případech studenti absolvují praxe ve dvojici s vyučujícím či jiným zkušeným kolegou, ti jim po výkonu dají zpětnou vazbu. V takovém případě dostává mentor zaplacen, studentské tlumočení se kvalifikuje jako praxe. UMB také využívá nejrůznější konference a přednášky zahraničních hostů, které se konají přímo na univerzitě. V přednáškové místnosti je umístěna tlumočnická kabina a vybraní studenti si tak mohou procvičit tlumočení. Praxi je dále také možné absolvovat v partnerských neziskových organizacích. Spolupráce s neziskovými a nevládními organizacemi funguje na zvykové

bázi, univerzita má ovšem podepsané memorandum o spolupráci s několika překladatelskými agenturami.

1.6.2.5. Centrum translologie (ZTW) – Rakousko

Vídeňská univerzita byla založena již roku 1365 a kromě patnácti fakult se skládá také ze čtyř center, z nich jedním je Centrum translologie (zal. 1942), kde se vyučuje Mezikulturní komunikace (Bc.), Tlumočnictví a Překladatelství (Mgr.). ZTW nabízí angličtinu, bosenštinu/chorvatštinu/srbštinu, češtinu, francouzštinu, italštinu, maďarštinu, němčinu, polštinu, portugalštinu, rumunštinu, ruštinu a španělštinu.

ZTW po svých studentech tlumočení nevyžaduje praxe, připravuje ovšem simulované konference, které mají studentům co nejrealističtěji napodobit podmínky skutečné tlumočnické zakázky.

1.6.3. Shrnutí

	EMCI	PRAXE	ECTS	FINANČNÍ OHODNOCENÍ	MEMORANDUM OSN	ZPROSTŘEDKOVATEL
BU	ano	povolené	ne	ne	ne	Škola
CPTP	ne	volitelné	2	povolené	ne	Škola
ELTE	ano	povinné	neuveďeno	povolené	ne	škola/student
ESIT	ano	povinné	neuveďeno	ne	ano	Škola
FTI	ano	povolené	ne	ne	ano	škola/student
GERM	ne	volitelné	6	povolené	ne	student
ISIT	ano	povinné	neuveďeno	ne	ano	škola/student
KUL	ano	volitelné	9	ne	ne	škola/student
SCIT	ano	povinné	neuveďeno	povolené	ano	Škola
SZTE	ne	volitelné	4	povolené	ne	škola/student
UBB	ano	ne	neuveďeno	ne	ne	neuveďeno
UMB	ne	povinné	6	povolené	ne	škola/student
UNIBO	ano	povinné	4	neuveďeno	ne	škola/student
UNITS	ano	povolené	ne	ne	ne	student
UPC	ano	povinné	6	neuveďeno	ne	neuveďeno
ÚTRL	ano	povinné	4	povolené	ne	škola/student
UW	ano	povinné	4	povolené	ne	Škola
ZTW	ne	ne	neuveďeno	neuveďeno	ne	neuveďeno

Tabulka 1: Přehled praxí na vybraných evropských tlumočnických školách

U jednotlivých škol rozlišujeme, jestli jsou členy EMCI Konsorcia a jak se staví ke studentským praxím. Některé z nich uvádějí praxe jako povinné (ELTE, ESIT, ISIT, SCIT, UMB, UNIBO, ÚPC, ÚTRL a UW), na jiných lze praxe realizovat formou volitelného předmětu (CPTP, GERM, KUL a SZTE). Na ostatních školách jsou tlumočnické stáže povolené, ale instituce je nijak neorganizuje, a některé praxe vůbec nezmiňují. To ovšem nemusí nutně znamenat, že jejich studenti na trhu netlumočí.

Dále zkoumáme také počet ECTS, je-li známý. Rozsah kreditového ohodnocení se pohybuje od dvou ECTS (CPTP) do devíti (KUL). Vzhledem k nejasným informacím o délce praxí na jednotlivých školách nelze porovnat kreditové ohodnocení s trváním a náročností praxe.

Finanční ohodnocení studentů odmítá většina škol, obvykle pracují na dobrovolné bázi. V několika případech instituce placené praxe nezakazují (CPTP, ELTE, GERM, SCIT, SZTE, ÚTRL, UW), i tak je ovšem tato problematika nějak ošetřena, například tím, že vyučující pomáhají studentům vybírat takové zakázky, které jsou ohodnocené přiměřeně a nenaruší přirozené fungování trhu. Do zprostředkování zakázek se ovšem zapojují vyučující v drtivé většině případů, a pomáhají tak studentům vyhýbat se nevhodným zakázkám, nepříznivým pracovním podmínkám a jinak problematickým situacím.

Některé školy navazují také pevnější formu spolupráce s mezinárodními institucemi. Zásadní je Memorandum o porozumění, které uzavírá OSN s institucemi vzdělávajícími tlumočníky a poskytuje jim stáže ve svých pracovních jazycích. Tuto formu praxe detailněji popisuje Clare Donovanová, která působila v OECD. S těmito organizacemi uzavírají memorandum o porozumění pouze ty instituce, které vyučují úřední jazyky těchto organizací jako jazyky A.

2. EMPIRICKÁ ČÁST

2.1. Metodologie a hypotézy

V empirické části naší práce se věnujeme kvantitativnímu statistickému hodnocení studentských tlumočnických praxí absolvovaných mezi léty 1990 až 2018 na ÚTRL FF UK a dále kvalitativní analýze písemných studentských komentářů. Cílem této práce je vytvořit všeobecný přehled o stavu praxí na ÚTRL a o jejich vývoji v průběhu posledních téměř třiceti let, kdy v českém prostředí docházelo k řadě historických, kulturních a společenských zvrátů. Předpokládáme, že:

- historický, kulturní a společenský vývoj v České republice se projevuje na skladbě studentských tlumočnických praxí, respektive že tento vývoj praxe kopírují;
- studenti se během plnění tlumočnických zakázek v rámci plnění praxe setkávají s podobnými fenomény jako jejich kolegové.

V následující části práce si uvedeme metody a postupy použité při extrakci a analýze dat.

2.1.1. Zdroje dat

V rámci této práce jsme zanalyzovali celkem 2 190 jednotlivých vzorků studentských praxí od 618 studentů tlumočení na ÚTRL mezi léty 1990 až 2018. Jako zdroj informací jsme využili zprávy o praxi, které studenti odevzdávají jako důkaz absolvování praxe, často společně s pracovními smlouvami či potvrzením o praxi. Tyto zprávy nám zprostředkovala garantka předmětu Odborná praxe. Studenti v rámci těchto zpráv obvykle popisují, kde, pro koho a za jakých podmínek tlumočili, jak akce probíhala a jaký pro ně měla přínos. Menší část těchto zpráv byla poskytnuta ve formě elektronické, větší pak v podobě tištěné, psané na počítači, psacím stroji či v některých případech i vlastní rukou. Zpráva o praxi ovšem nemá žádnou pevnou podobu či formát, a tak se informace získané od jednotlivých studentů mohou do značné míry lišit. Z tohoto důvodu bylo třeba jednotlivé zprávy od začátku do konce přečíst a následně vyextrahovat potřebná data.

2.1.2. Metodologie zpracování dat

Data extrahovaná ze zpráv o praxi bylo následně nutné klasifikovat a statisticky zpracovat. Na získaná data jsme pohlíželi ze dvou různých poloh: z hlediska chronologie a z hlediska jazyka praxe. Zkoumali jsme například simultánní tlumočení, analyzovali jsme nejprve četnost jeho výskytu v jednotlivých letech a následně v jednotlivých jazycích, které lze na ÚTRL studovat. U všech kategorií nás tedy zajímala zaprvé hodnota absolutní a následně analýza ve vztahu k jiným kategoriím.

V případě délky praxí jsme propočítávali aritmetický průměr a medián.

Výpočetně náročnější pak byly analýzy trendů, které vyžadovaly součet některých kategorií v čase. To byl případ například výskytu četnosti témat praxí v jednotlivých letech. Pro tento účel byl

v tabulce programu Microsoft Excel vytvořen vzorec, který nám umožnil z tabulky dat vyextrahovat jednotlivá témata a posčítat jejich hodnotu v jednotlivých letech (viz příloha 1).

Ze získaných dat byly následně vytvořeny grafy odpovídající zobrazovaným hodnotám.

2.1.3. Zkoumaná data

Zajímá nás několik kategorií: rok, ve kterém byla praxe realizována, jazyk, typ a druh tlumočení, finanční ohodnocení, sektor, téma tlumočené akce, délka praxe, země a zda student během dané praxe kromě tlumočení také překládal. Jedná se o údaje, které bylo možné získat z drtivé většiny závěrečných zpráv a bylo je tedy možné statisticky zpracovat. Některé další údaje, které by mohly být zajímavým předmětem zkoumání, studenti zmiňovali jen okrajově a nebylo z nich tedy možné provést vypovídající statistiku. Jedná se například o míru agenturní práce, četnost výskytu šušotáže, spolupráce s tlumočnický ČZJ (českého znakového jazyka) apod. Tyto fenomény bylo možné zpracovat jen v případě, že je student explicitně zmínil. Analýza dokumentů tedy sama o sobě představuje jistý problém, protože dokumenty jako například zprávy o praxi nejsou k analýze primárně určeny, a proto je třeba si na jejich základě sestavit vlastní kategorie, do nichž se následně údaje roztrídí (Skalková a kol. 1983: 95).

V této práci zkoumáme vývoj jednotlivých kategorií v čase, a proto lze předpokládat řadu trendů, které mohou ze statistických údajů vyplynout. Dle Skalkové a kol. (1983: 96) je vzájemný vztah údajů důležitější než údaje samotné. Předpokládáme, že se ve vývoji studentských praxí odrazil historický a politický vývoj České a Slovenské Federativní republiky a České republiky. Tento vývoj se bude s největší pravděpodobností projevovat v mírném poklesu počtu praxí z ruského jazyka po roce 1990, a naopak zvýšením počtu praxí z jazyka anglického. Dále se také může projevit začlenění do NATO v roce 1999 a okolo roku 2004 předpokládáme celkový nárůst všech úředních jazyků Evropské unie vyučovaných na ÚTRL, spojený se vstupem České republiky do EU (Emmert 2012: 308). Okolo roku 2015 lze dále předpokládat zvýšený poměr komunitního tlumočení, spojený s vyvrcholením uprchlické krize.

2.1.4. Chybějící údaje a defektní zdrojová data

Jak bylo již zmíněno výše, zprávy o praxi nemají žádný pevný formát, informace v nich obsažené tudíž nemusí být vždy dostatečné či relevantní. Tyto nedostatky vyplývají z účelu zpráv o praxi. Zprávy mají být dokladem o absolvování praxe a představují komunikaci výhradně mezi studentem a vyučujícím, či v případě potvrzení o praxi ještě zaměstnavatelem, a nejsou tedy sepisovány s tím záměrem, že by je někdo měl někdy analyzovat. Velká část vynechaných údajů je výsledkem studentova přesvědčení, že „vyučující to musí vědět“. Úkolem autora práce je stanovit si takové kategorie hodnocení, které dávají smysl a co nejvíce eliminují defektní odpovědi (Skalková a kol. 1983: 95).

V případě jednotlivých chybějících údajů značíme danou položku „neuvedeno“. Jednotlivá data nejčastěji chybějí v kategorii rok a délka praxe, problém ovšem vyvstává v těch případech, kdy student

opomene uvést i jazyk, ze kterého praxi vykonával. Vzhledem ke stáří některých údajů a objemu zpracovávaných dat totiž není možné jednotlivé studenty a jejich obory dohledávat a bez uvedení studovaného jazyka ztrácí ostatní údaje velkou část vypovídající hodnoty. Ve většině kategorií je jednotek značených neuvedeno naprosté minimum, například v případě délky praxe se „neuvedeno“ vyskytuje jen ve 14 % (viz příloha 1) případů, jedna hodnocená kategorie ovšem představuje výjimku. V 77 % (viz graf 8) případů studenti neuvedli, zda byla jejich praxe finančně ohodnocena, či nikoli. Autorka se ovšem domnívá, že v tomto případě se ze strany studentů nejedná o opomenutí, ale o záměrné vynechání informace, které vyplývá z lišících se názorů na placené studentské praxe. Finanční ohodnocení tak bývá explicitně zmíněno obvykle pouze v případech, kdy s jeho vyplácením byly potíže, nebo v případech, kdy se jednalo o neziskový sektor a práce byla jednoznačně dobrovolnická. Dále bylo ještě možné vyčíst tento údaj z faktur, pokud je daný student přikládal jako potvrzení praxe.

Nejproblematičtější jsou zprávy, které hodnotí všechny absolvované praxe hromadně a nelze rozlišit jednotlivé tlumočnické akce. V takových případech není možné vyhodnotit ani typ tlumočení, délku praxe či její téma. Tyto zprávy je třeba individuálně vyhodnotit a případně informace extrahovat z jednotlivých potvrzení o praxi. Pokud ani to není možné, lze v některých případech celou praxi shrnout do jediné jednotky údajů nebo je třeba danou zprávu vyřadit docela. Množství těchto vzorků nepřesáhlo 1 %, a tudíž výrazně neovlivnilo data.

2.2. Výsledky výzkumu

2.2.1. Jazyk praxe

První ze zkoumaných hodnot byl počet jednotlivých praxí v daných jazycích. Je nutné poznamenat, že operujeme se součtem jednotlivých pracovních příležitostí, a nikoli se součtem dnů trvání. Všichni studenti mají povinnost absolvovat celkem 15 dnů praxe z každého ze svých pracovních jazyků, což znamená, že součet jednotlivých dnů by nebyl příliš vypovídající. Dále tak činíme proto, že nás pro účely této práce více zajímá množství jednotlivých pracovních příležitostí vzhledem k tomu, že lépe ilustrují situaci na jazykovém trhu.

První a poslední rok zkoumání nejsou zcela vypovídající, protože data z těchto let nejsou a nemohou být kompletní. Vyplývá to z faktu, že studenti často odevzdávají zprávu o praxi až ke konci studia, tedy technicky se zpožděním až tří let. Některé praxe, které reálně proběhly v roce 2018, tak budou započteny až v roce 2019, 2020 atd. Za rok 1990 chybí data z toho důvodu, že nová forma praxí teprve začínala, a máme tedy k dispozici údaje pouze od pár prvních studentů.

Více než třetina (793, tyto i následující číselné údaje viz graf 1 a graf 2) všech zkoumaných praxí se týkala **angličtiny**. Tento údaj není nijak překvapivý, jelikož angličtina již dlouhá desetiletí slouží jako lingua franca mezinárodní komunikace. Téměř polovina (264) ze zkoumaných 619 studentů uvedla, že má angličtinu ve své jazykové kombinaci, ať již společně s druhým cizím jazykem, či

překladem z angličtiny. Je také pravděpodobné, že její popularita u studentů stoupla i po roce 1989, kdy již ruština nebyla nadále povinnou součástí jazykové kombinace.

Z poznámek studentů je také zřejmé, že se vzhledem k četnosti jejího používání pracovní příležitosti „angličtinářům“ sháněly lépe než jejich kolegům, kteří pracují s jinými jazyky. Několik studentů ve svých zprávách explicitně vysvětluje, že praxi z angličtiny měli splněnou dříve a s menším úsilím, než jaké museli vyvinout v případě druhého oboru. Tento fenomén vyplývá ale ze zkoumaných dat také implicitně, z údajů, které nazýváme metaakcemi. Mezi metaakce spadají didaktické či prezentační tlumočnické aktivity, které probíhají v neautentickém tlumočnickém prostředí, často za účelem procvičování tlumočnických schopností nebo jejich prezentace širší veřejnosti, jako jsou například univerzity třetího věku, prezentace pro žáky základních a středních škol apod. Na těchto akcích studenti obvykle využijí oba své pracovní jazyky a mají možnost tyto tlumočnické aktivity zahrnout do praxí. Má-li student v jazykové kombinaci angličtinu a druhý jazyk, v drtivé většině případů uvádí metaakci ve zprávě o praxi z druhého jazyka. Tlumočnické dny totiž nelze zdvojit, tedy pokud student tlumočí tři dny střídavě anglicky a francouzsky, nelze vykázat téže tři dny za angličtinu i francouzštinu. Studenti tak častěji vykazují metaakce jako součást praxe z jazyka druhého, protože anglické pracovní příležitosti seženou snáze a snáze také dosáhnou splnění požadované délky praxe.

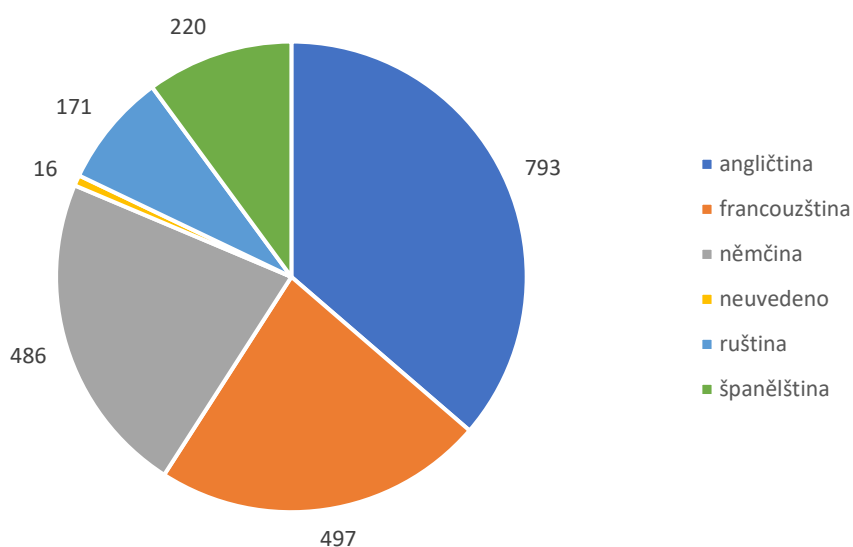
Mezi lety 1990 a 2018 také počet praxí z angličtiny narostl nejvíce ze všech studovaných jazyků. Je zřejmé, že od sametové revoluce stoupal zájem o studium angličtiny a stejně tak i poptávka po tlumočení. Do přelomu tisíciletí rostl počet anglických praxí víceméně stabilně, významný nárůst ovšem můžeme pozorovat po roce 2004, zřejmě v souvislosti s přistoupením ČR do EU. V roce 2004 evidujeme 10 praxí, v roce 2005 již 26 a v letech 2006 a 2007 dokonce 42. V následujících letech počet nikdy neklesl pod 20 a nejvyšší hodnoty pak dosáhl v roce 2014 s 57 praxemi. Je možné, že za tímto nárůstem stojí vyvrcholení migrační krize v Evropě a s ní vzrůstající poptávka po tlumočení, obzvláště dobrovolnickém. K nejprudšímu propadu pak dochází v roce 2009, což je pravděpodobně následkem finanční krize v roce 2008.

O druhé místo v počtu praxí se dělí **francouzština** (497) a **němčina** (486). Zatímco u francouzštiny můžeme od roku 1990 pozorovat v zásadě stoupavou tendenci, němčina se s menšími výkyvy drží stále na podobné hladině a fluktuuje mezi 15 až 30 praxemi za rok. Oba tyto jazyky v určitém bodě předčily angličtinu, francouzština v roce 2006 se 46 praxemi a němčina v roce 1998 s 28 praxemi a oba jazyky pak v roce 2004 s 19 praxemi. Není zřejmé, co tyto výkyvy mohlo způsobit. Francouzština dále do značné míry kopíruje růsty i propady angličtiny, počet praxí prudce stoupá po roce 2004, tedy po vstupu ČR do EU, a k mírnému růstu dochází také v období vyvrcholení uprchlické krize, zřejmě vzhledem k tomu, že francouzština je mezi uprchlíky často používaným jazykem. I v případě francouzštiny dochází po finanční krizi k propadu, tentokrát nejvýznamnějšímu, s pouhými

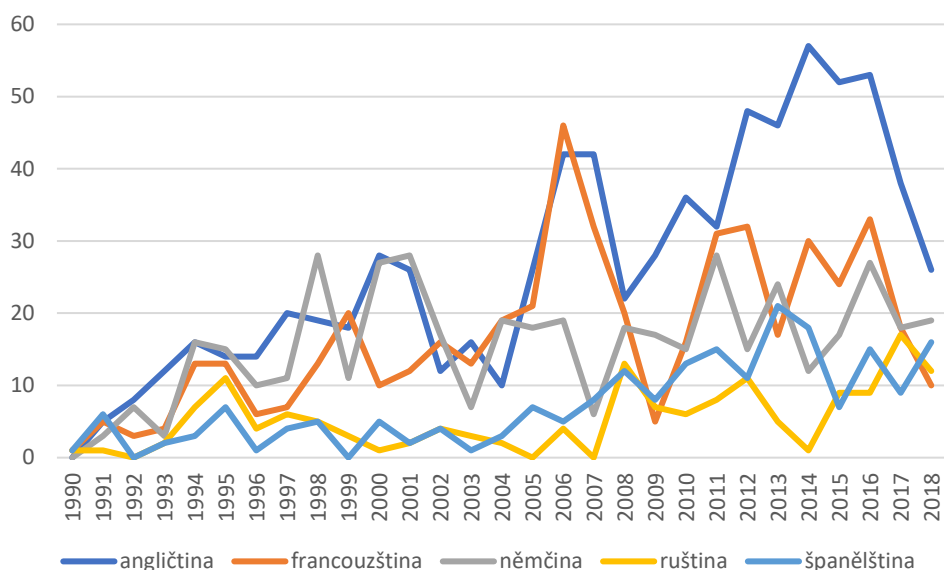
5 praxemi v roce 2009. Němčina tyto trendy kopíruje v menší míře a například vstup do EU ani finanční krize počet praxí z německého jazyka nijak výrazně neovlivnily.

Praxe z **ruštiny** a **španělštiny** se pak pohybují okolo 200, přičemž ruština překročila počet 10 praxí za rok pouze ve čtyřech letech, a to konkrétně 2008, 2012, 2017 a 2018. Španělských praxí se konalo o něco více a nejvyššího bodu pak španělština dosáhla v roce 2013 s 21 praxemi. Vzhledem k nízkému počtu zkoumaných praxí z obou těchto jazyků nelze zcela jednoznačně pozorovat stejné trendy jako v ostatních případech, u obou je ovšem v posledních 30 letech zřejmá mírně stoupavá tendence.

V 16 případech studenti neuvedli jazyk dané praxe, v 6 případech pak jazykem praxe nebyl oborový jazyk ÚTRL. K těmto případům docházelo spíše v první polovině 90. let, kdy nebyla zcela pevně nastavena pravidla praxí. Obvykle se jednalo o situace, kdy student tlumočil do a ze svého rodného jazyka (například student ruštiny tlumočil mezi ukrajinštinou a češtinou).

Graf 1: Počet praxí v jednotlivých jazycích

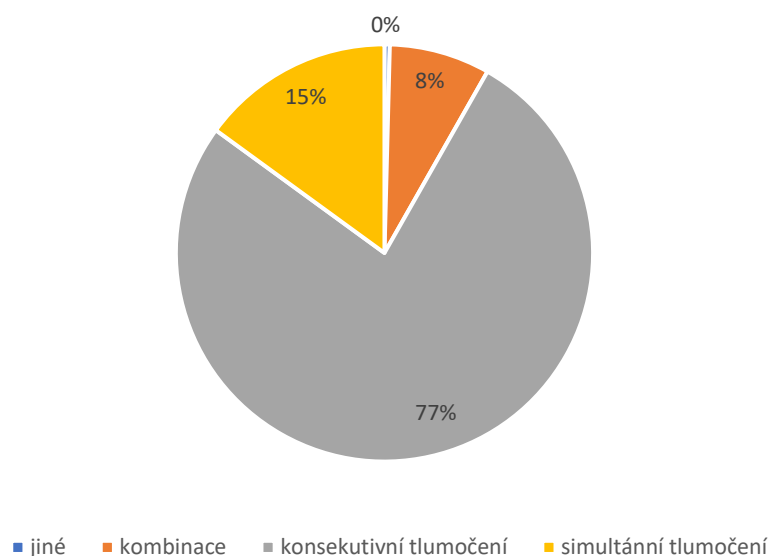

Graf 2: Výskyt jednotlivých jazyků v letech 1990–2018

2.2.2. Typ a druh tlumočení

Další z analyzovaných kategorií je typ a druh tlumočení. Zkoumali jsme, jaký je ve studentských praxích poměr tlumočení **konsektivního** a **simultánního** a které oblasti tlumočení se studenti během praxí věnovali nejvíce. Rozlišujeme tlumočení **bilaterální** (obchodní jednání, schůzky, ...), **doprovodné** (asistence, prohlídky, návštěvy, ...), **komunitní** (tlumočení pro cizince, neziskový sektor, návštěva lékaře, policie, Odbor pro azylovou a migrační politiku, ...), **konferenční** (konference, tiskové konference, slavnostní události, ...) a tlumočení **soudní**. V případě, kdy se student v rámci jedné zakázky věnuje vícero druhům tlumočení, označujeme tento vzorek jako **kombinace**.

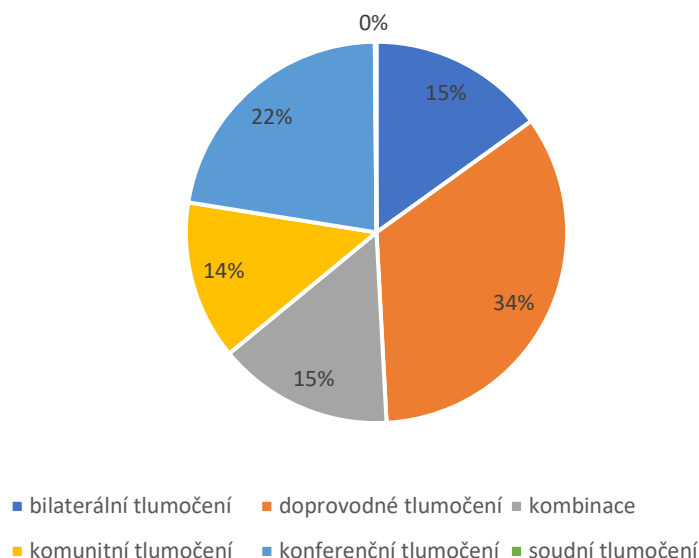
Studenti ve zkoumaném období tlumočili konsektivně i simultánně, ale v některých případech využili i oba typy tlumočení v rámci jedné zakázky. Z grafu (tyto i následující číselné údaje viz graf 3) zřetelně vyplývá, že více než tři čtvrtiny (77 %) objemu praxí tvořilo tlumočení konsektivní. To je ovšem zcela logické. Studenti ÚTRL se začínají simultánnímu tlumočení věnovat až ve druhém semestru prvního ročníku magisterského studia a kompetence k jeho vykonávání v praxi získávají až v druhé polovině druhého ročníku. Většinu své praxe tak tlumočí konsektivně a simultánně mohou tlumočit až ke konci studia (a není ani výjimkou, že student v rámci praxe simultánně netlumočí vůbec).

Graf 3: Typy tlumočení

Mezi druhy tlumočení převažuje tlumočení doprovodné se 34 % (tyto i následující číselné údaje viz graf 4). Studenti mají tendenci mu dávat přednost před tlumočením konferenčním či bilaterálním, protože je tlumočení doprovodné obecně považováno za méně náročné na tlumočnické schopnosti (ačkoli to pochopitelně není pravidlem). Řada jazykově vybavených studentů také při studiu pracuje v cestovním ruchu jako průvodci či delegáti, kde je doprovodné tlumočení častou součástí jejich práce (Novotná 2013: 81). Doprovodné tlumočení je ale také častou součástí tlumočnických zakázek, které jsou primárně založené na jiném druhu tlumočení. Po studentovi se často například vyžadovalo vyzvednout zahraničního hosta na letišti, vzít ho na prohlídku Prahy s průvodcem, a až následně se tlumočila například hostova přednáška či obchodní schůze.

Je zajímavé, že poměr konferenčního tlumočení byl v posledních třiceti letech vyšší než poměr tlumočení komunitního. Vzhledem k tomu, že komunitní tlumočení poptávají nejčastěji neziskové organizace, které nenabízejí finanční ohodnocení, dalo by se předpokládat, že bude přitahovat především studenty, a to více než tlumočení konferenční, které je považováno za „vysokoprofilové“. Možných vysvětlení je více. V oblasti komunitního tlumočení profesionálního (či studujícího) tlumočnicka často nahrazují příbuzní, známý klienta či jiní členové komunity, a tlumočnicka tak není třeba poptávat. Dále je třeba zdůraznit, že komunitní tlumočení bylo jako předmět akreditováno až v roce 2010 a užší spolupráce s neziskovými organizacemi byla tedy navázána až poté. Konference a slavnostní události naopak často vyžadují z protokolárních důvodů tlumočení i v těch případech, kdy není prakticky nutné (například proto, že publikum cizímu jazyku rozumí), a také častěji poptávají více než jednoho tlumočnicka najednou, ať už kvůli délce či kvalitě. Tyto faktory mohou ovlivňovat poměr ku prospěchu konferenčního tlumočení.

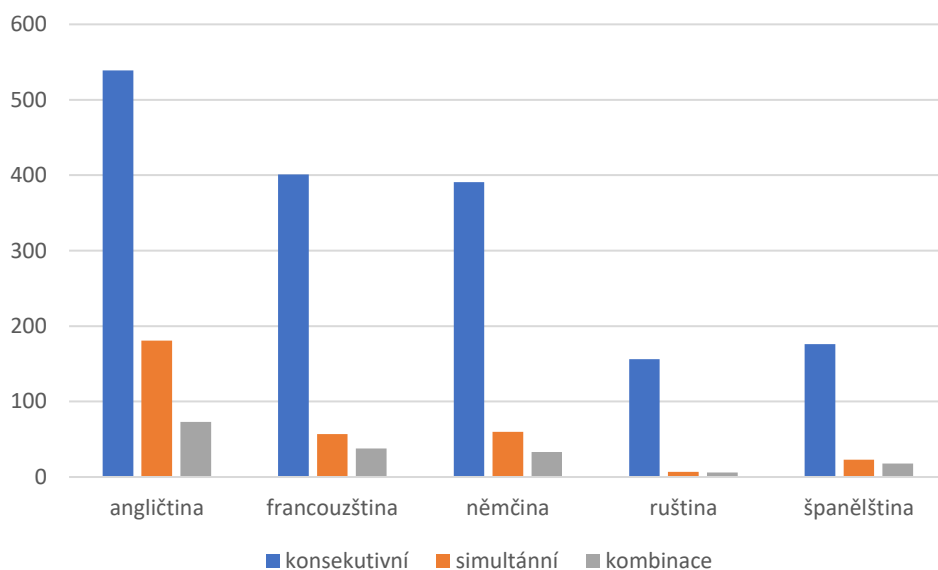
Graf 4: Druhy tlumočení

Nejméně zastoupenou kategorií je tlumočení soudní (například na policii, při výslechu apod.), které nedosáhlo ani jednoho procenta. Soudním tlumočnickem se lze kvalifikovat pouze po absolvování studia a po prokázání praxe, není tedy příliš časté, že by studenti byli kvalifikovanými soudními tlumočníky. Dále se student může dostat do situace, kdy je jmenován soudním tlumočnickem ad hoc, například z nedostatku tlumočnicků ve studentově pracovním jazyce. Takovéto případy se v našich datech vyskytly pouze tři. Jiné praxe jako soudní tlumočení zařadit nelze, ačkoli by se tak některé zakázky dle popisu kvalifikovat mohly. Studenti totiž ve vícero případech tlumočili na pro Policii České republiky, ale i pro zahraniční policejní složky, jenže nebyli jmenováni soudními tlumočníky, a tyto vzorky tím pádem řadíme mezi komunitní tlumočení. Těchto případů evidujeme 13 (tyto i následující číselné údaje viz grafy 5 a 6).

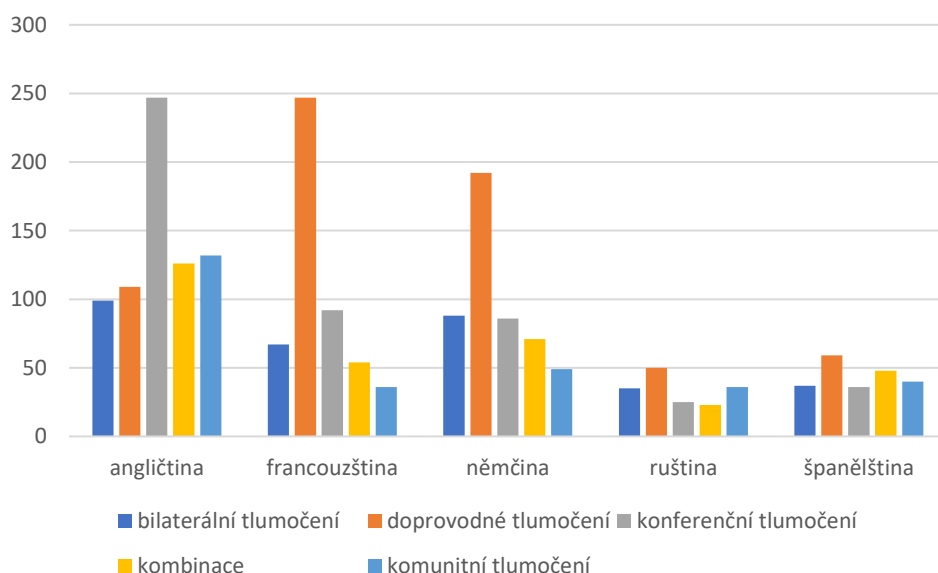
V celkem devíti případech pak bylo třeba vzorky vyřadit či upravit, protože studenti jako praxi uvedli jinou než tlumočnickou činnost. Jednalo se zejména o práci hostesek a lektorování cizích jazyků. K těmto případům opět docházelo v první polovině 90. let, kdy podmínky pro praxe nebyly ještě pevně ukotvené. Tato odchylka není tak významná, aby zkreslovala data.

Výše popsané trendy jsou navíc platné pro všechny jazyky studované na ÚTRL. Konsektivní tlumočení vždy výrazně převažuje, zatímco simultánní tlumočení tvoří pouze malé procento praxí. K jedinému vychýlení dochází v případě angličtiny, kde konferenční tlumočení téměř dvojnásobně přesáhlo tlumočení doprovodné, které v ostatních jazycích vede. Do kategorie konferenčního tlumočení spadají kromě klasických konferencí také konference tiskové, slavnostní projevy a festivaly, které se v České republice nejčastěji tlumočí právě do angličtiny.

Graf 5: Typy tlumočení v jazycích

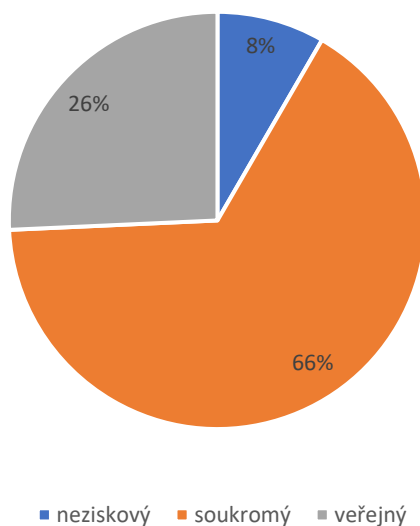
Graf 6: Druhy tlumočení v jazycích

Studenti se dále věnovali i dalším tlumočnickým disciplínám, jako je tlumočení z listu, šušotáž, tlumočení po telefonu či práce s pilotáží (ať už byli sami pilotní kabinou, nebo jejího tlumočení využívali). Ve zprávách ovšem tyto informace zmiňovali pouze nepravidelně, a proto není možné vytvořit vypovídající statistiku těchto disciplín. I přesto jsme se pokusili o zaznamenání těch informací, které jsme k dispozici měli. Všechny výše zmíněné druhy tlumočení jsou navíc obvykle součástí některé „širší“ tlumočnické kategorie. Šušotáž tak často bývá součástí tlumočení doprovodného, tlumočení z listu se obvykle vyskytuje v rámci slavnostního konsektivního tlumočení apod. Ze zpráv o praxi vyplývá, že šušotáž využilo během své praxe celkem 148 studentů (tyto i následující číselné údaje viz příloha 1), po telefonu tlumočilo 25 studentů, z listu tlumočilo 14 studentů a s pilotáží jich pracovalo 7.

2.2.3. Sektor

Praxe řadíme do sektoru **neziskového, veřejného** či **soukromého** podle zaměstnavatele či objednatele tlumočnických služeb. Mezi praxe v sektoru neziskovém počítáme tlumočnické zakázky vykonané pro neziskové, nevládní či charitativní společnosti, mezi veřejné pak ty, kde je objednavatelem některá veřejná instituce včetně institucí vzdělávacích. Toto řazení platí bez ohledu na to, jestli byla praxe finančně ohodnocena, či nikoli.

Dvě třetiny všech zakázek získali studenti v soukromém sektoru, přibližně čtvrtinu v sektoru veřejném a pouze 8 % (tyto i následující číselné údaje viz graf 7) tlumočení pak proběhlo v neziskovém sektoru. Zde je ovšem nutné poznamenat, že ÚTRL svým studentům také nabízí praxi u neziskových organizací jako individuální předmět, který je popsán výše a k jehož splnění je nutné doložit 25 dnů praxe u neziskových a nevládních organizací. Nízký poměr těchto organizací v našich datech je tak zřejmě výsledkem toho, že si studenti tyto praxe raději „schovávají“ na druhý předmět. V tomto sektoru jsou největšími odběrateli tlumočnických služeb velké neziskové organizace, které se zabývají problematikou migrace, jako je například InBáze, Organizace pro pomoc uprchlíkům, Člověk v tísni či Slovo 21, a dále také organizace Pragulic, která nabízí prohlídky Prahou vedené osobami bez domova, které jsou často tlumočeny do angličtiny a dalších cizích jazyků. Výslovně některou z těchto organizací zmiňuje 32 zpráv.

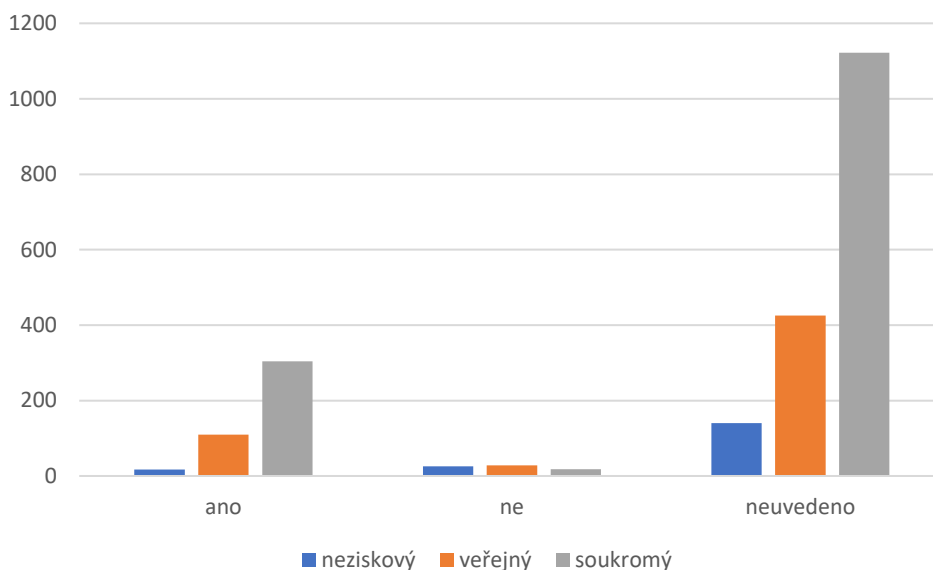
Graf 7: Sektor

2.2.4. Finanční ohodnocení

Jak již bylo popsáno výše, kategorie finančního ohodnocení je do jisté míry nevypovídající, protože studenti se k této problematice ve zprávách neradi vyjadřují. Za finančně ohodnocené považujeme ty

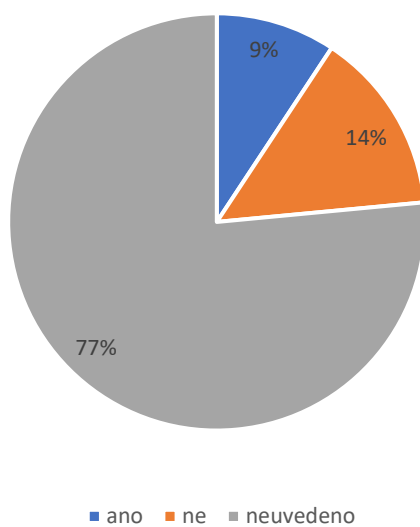
praxe, o kterých to student explicitně napsal do zprávy, či tuto informaci implicitně získáme z příložených faktur a smluv. Výše finančního ohodnocení nehraje žádnou roli.

U studentů převládá neochota sdělovat, zda byla jejich praxe finančně ohodnocena, či nikoli. Zpravidla se o odměně zmiňují pouze v případech, kdy byly s jejím vyplácením nějaké potíže, na které chtějí upozornit. Většina dat týkajících se finančního ohodnocení tak pochází převážně z příložených faktur a pracovních smluv, které studenti občas odevzdávají místo potvrzení o praxi. Jen velmi malý počet studentů do zpráv explicitně napsal, že praxe byla neplacená.

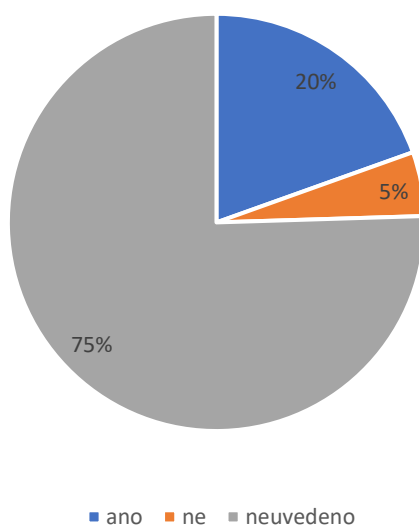

Graf 8: Finanční ohodnocení v sektorech

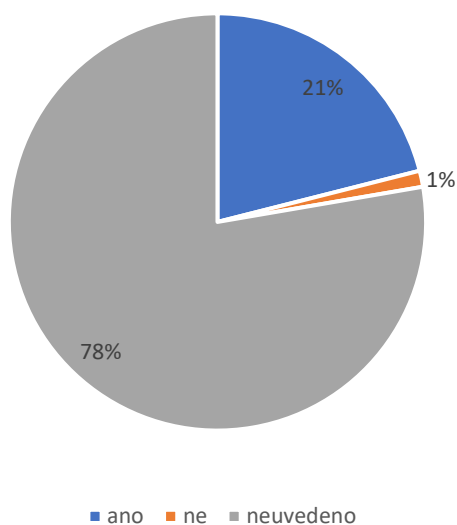
Ve všech třech sektorech platí, že přibližně tři čtvrtiny studentů neposkytly informace o finančním ohodnocení praxe. V případě veřejného a soukromého sektoru ovšem ochotněji sdělovali, že praxe placená byla (20 % a 21 %, tyto i následující číselné údaje viz graf 9, 10 a 11), a naopak v případě sektoru neziskového spíše uváděli, že se jednalo o dobrovolnictví (14 %).

Graf 9: Neziskový sektor – finanční ohodnocení

Graf 10: Veřejný sektor – finanční ohodnocení

Graf 11: Soukromý sektor – finanční ohodnocení

2.2.5. Délka praxe

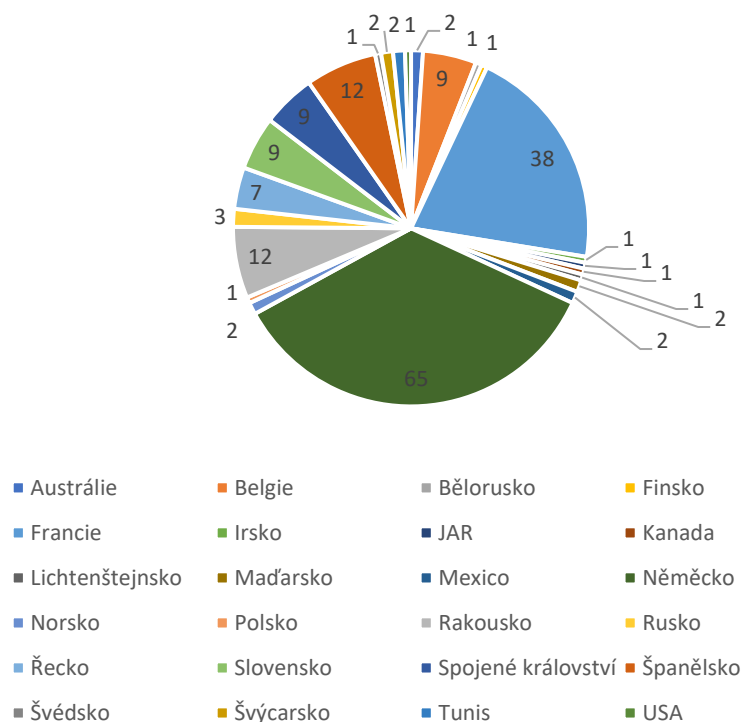
Každý student je povinen absolvovat 15 dnů praxe v každém ze svých pracovních jazyků, které si může libovolně rozložit mezi jakýkoli počet klientů. Může tak absolvovat celou praxi u jednoho zaměstnavatele, nebo třeba naopak tlumočit patnáct různých akcí. Většina studentů uvádí ve zprávách pouze oněch 15 dnů nezbytných pro zápočet, jiní studenti (převážně v první polovině 90. let) ale uvádějí i praxe nad tento limit. Studenti absolvují jak praxe jednorázové, dlouhodobé (delší než měsíc), tak i opakované (například několik let za sebou tlumočí stejný festival). V rámci této práce počítáme v řádu polovin tlumočnických dnů, průměry budou zaokrouhleny.

Průměrná délka jedné tlumočnické praxe je 6 dnů (tyto i následující číselné údaje viz příloha 1), ovšem medián jsou 3 dny. Studenti v průměru během své akce absolvují 3,5 jednotlivých tlumočnických akcí. Na jednoho studenta pak, zcela v souladu s požadavkem k zápočtu, připadá průměrně 15 dnů praxe. Jednodenních akcí bylo celkem 615, třináct praxí trvalo déle než 90 dnů a praxí delších než požadovaných 15 dnů bylo celkem 123.

2.2.6. Země

Dalším ze zkoumaných údajů byla země, ve které studenti svou praxi vykonávali. V drtivé většině případů tlumočili (2002, tyto i následující údaje viz graf 12) v České republice, vycestování za prací však nebylo úplnou výjimkou. V některých případech byl student se sídlem v Česku požádán o výjezd svým zaměstnavatelem či zadavatelem, jindy si studenti praxi splnili během pobytu v zahraničí,

například na Erasmusu. Občas ovšem roli hrálo i bydliště studentů. Nejvíce zahraničních praxí (65) se odehrálo v Německu, z velké části díky tomu, že studenti žijící v pohraničí získávali zakázky od firem a soukromníků se sídlem v Německu. Ve většině případů vyjížděli studenti do zemí, jejichž úředními jazyky jsou jazyky studované na ÚTRL (Francie, Kanada, Mexiko, ...), ovšem tlumočili i v zemích, kde je úřední jazyk jiný, konkrétně ve Finsku, Maďarsku, Norsku, Polsku, Řecku a Švédsku. Vyjíždějící studenti často měli úřední jazyk dané země jako druhý pracovní jazyk (obvykle v kombinaci s angličtinou).

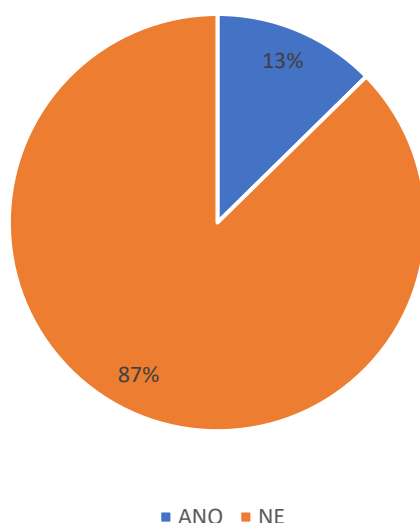
Graf 12: Tlumočení mimo ČR

2.2.7. Překlad

Významné procento tlumočnicků v rámci své profese i překládá, a nejinak je tomu v případě studentů. Někteří studenti navíc studují překlad v rámci svého dvouoboru. Do naší analýzy jsme zahrnuli pouze ty případy, kdy student tlumočil i překládal v rámci jedné zakázky. K těmto situacím docházelo častěji v 90. letech, kdy studenti běžně pracovali jako asistenti či tlumočníci/překladaelé v soukromých firmách, a vykonávali tak obě činnosti. Překlad ale není výjimečný ani dnes, a to v žádném druhu tlumočení. Pokud studenti tlumočili na konferencích, zmiňovali, že překládali pro organizátory (a i pro vlastní použití) prezentace, projevy či informační materiály. V případě bilaterálních jednání není výjimkou překlad smluv či obchodních dopisů, při komunitním tlumočení se často překládají doklady, dokumenty, životopisy a informační materiály, a i doprovodné tlumočení může občas vyžadovat překladatelskou činnost. Pokud daný student absolvoval terciární vzdělávání na ÚTRL, měl by být dostatečně profesně vybaven na překlad některých neliterárních textů (v bakalářském studiu

Mezikulturní komunikace se studenti věnují překladu a konsekutivnímu tlumočení, v magisterském programu si pak mohou vybrat mezi specializací překladatel nebo tlumočnick).

Přes to všechno není překlad v tlumočnických praxích až tak častý, explicitně ho zmiňuje pouze 252 (13 %, viz graf 13) zpráv o praxi. Ostatní studenti buď v rámci tlumočnické praxe nepřekládali, nebo to alespoň nebylo možné z jejich zprávy zjistit.

Graf 13: Překlad

2.2.8. Téma

Jednotlivé praxe jsme rozřadili celkem do 28 tematických kategorií (tyto i následující číselné údaje viz graf 14). Kategorií bylo původně načrtnuto až 40, ale s postupnou úpravou dat docházelo k jejich generalizaci za účelem kompaktnějšího přehledu. Některá témata jsou nadefinovaná širěji, pokud je jejich výskyt méně častý nebo pokud není třeba je pro účely výzkumu specifikovat. Kategorie **ekonomie** tak zahrnuje ekonomiku, bankovníctví, finance, investice aj., kategorie **průmysl** pak průmysl textilní, stavební, letecký, jaderný atd. **Potravinářství** se naopak vyskytovalo tak často, že bylo zařazeno jako samostatná kategorie. Z téhož důvodu nebylo například **vzdělávání** zařazeno do humanitních věd.

Samostatné kategorie byly také přiřazeny těm tématům, která vypovídají o dobových a tlumočnických trendech. Z tohoto důvodu jsme vytvořili samostatnou kategorii pro **slavnostní tlumočení**, **obchodní jednání** a **filmové festivaly**, které představují samostatné fenomény. Slavnostní tlumočení je specifické tím, že více než věcné téma převažuje z hlediska náročnosti tlumočení jeho formální stránka a obvykle vysoká exponovanost projevu. Obchodní jednání jsou vydělena z podobného důvodu. Pro tlumočení těchto jednání totiž není zásadní jen jejich téma, ale hlavně drobné nuance

bilaterálního vyjednávání, a nelze je tedy dobře srovnávat například s konferenčním tlumočením na stejné téma. Filmové festivaly pak nabízejí nesmírně širokou škálu témat v závislosti na tématech promítaných filmů, které se často tlumočí podle dialogové listiny.

Dobové trendy pak jednoznačně ilustrují kategorie **náboženství** a **migrace**. Tlumočení náboženských přednášek, workshopů a bohoslužeb vzkvétalo zejména v 90. letech, kdy se církve mohly po desetiletích represí a útlaku konečně naplno rozvíjet a organizovat tematická setkání. Jednotlivé církve si tak často zvaly například hosty ze zahraničí nebo sami věřící vyjížděli mimo ČR na festivaly a přednášky. Na tomto místě je zajímavé podotknout, že studenti, kteří tlumočili náboženské akce, měli ve zvyku ve zprávě o praxi uvádět, že jsou sami členy téže nebo jiné církve, a proto jim je téma velice blízké. Stávalo se tak častěji než u jiných témat a domníváme se, že i to je výsledkem desetiletí potlačování organizované víry. Studenti byli pravděpodobně zkrátka rádi, že se ke své víře mohou přihlásit. Migrace se jako téma tlumočení naopak častěji vyskytovala až v druhé polovině zkoumaných vzorků, tedy od roku 2004 dále, což časově odpovídá vstupu ČR do EU, který způsobil zvýšenou migrací obyvatelstva (Evropská komise 2006).

2.2.9. Metaakce

Kromě klasických pracovních příležitostí si mohou studenti část praxe splnit také v rámci přednášek a workshopů o tlumočení pro studenty či veřejnost, které pro účely této práce nazýváme **metaakce**. Jedná se o nejrůznější akce, v rámci nichž studenti tlumočí, ale tlumočení má didaktický, a nikoli komunikační účel. Do této kategorie spadají například prezentace v rámci Jeronýmových dnů, Univerzity třetího věku, ukázky tlumočení pro střední a základní školy, účast na experimentech pro tlumočnické diplomové práce apod. Tyto parametry také dále splňuje Jarní škola tlumočení organizovaná členy EMCI a dále například letní škola tlumočení v Germersheimu. Z určitého hlediska do této kategorie lze zařadit také projekty typu Model European Union in Strasbourg, tedy simulované zasedání Evropského parlamentu, kde je primární účel sice didaktický, ale tlumočení je nezbytné pro zajištění komunikace mezi účastníky. Těchto metaakcí se ve zkoumaném vzorku dat účastnili studenti pouze dvaadvacetkrát, jejich popularita ovšem v posledních letech výrazně stoupá a je pravděpodobné, že od roku 2018 do současnosti se jejich poměr zvýšil.

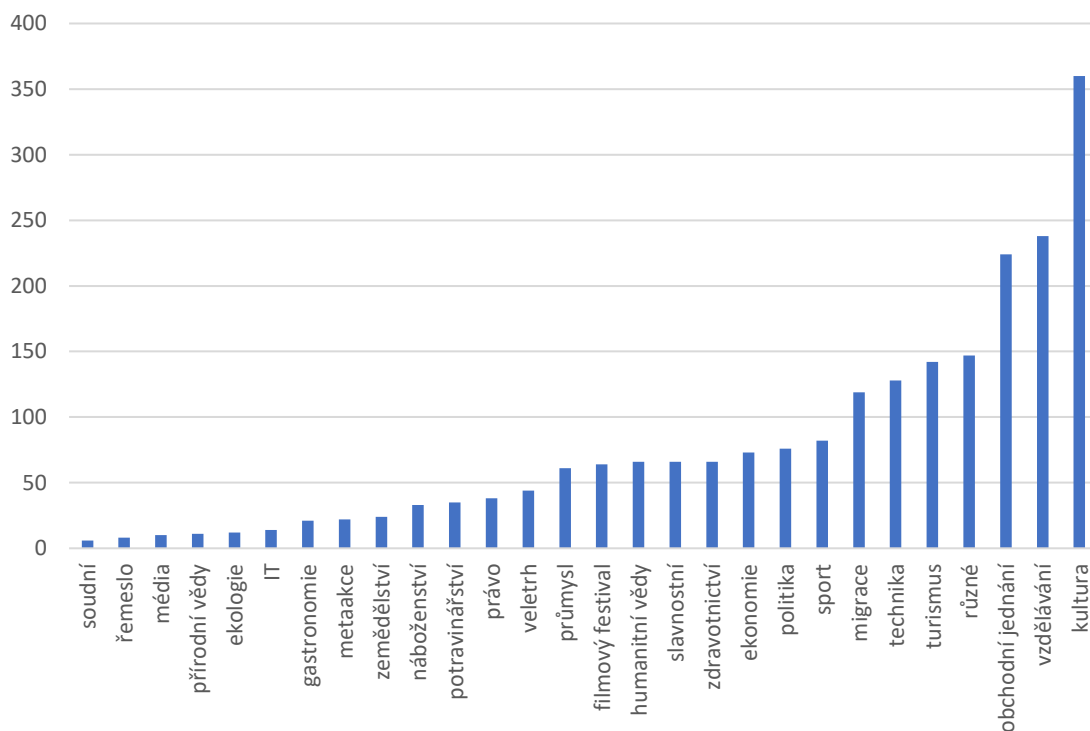
2.2.10. Další trendy

Dle dostupných zpráv, celkem 33 praxí studentům zprostředkovala tlumočnická či jazyková agentura. V jednom případě student přímo uváděl, že se jedná o tlumočnickou a překladatelskou agenturu založenou absolventy ÚTRL, kteří se snaží poskytovat zakázky z velké míry hlavně svým mladším kolegům.

V alespoň 16 případech pak studenti při tlumočení spolupracovali s tlumočnickými do **českého znakového jazyka** (ČZJ). Studenti v takovém případě vždy uváděli, že se jednalo o nesmírně zajímavou

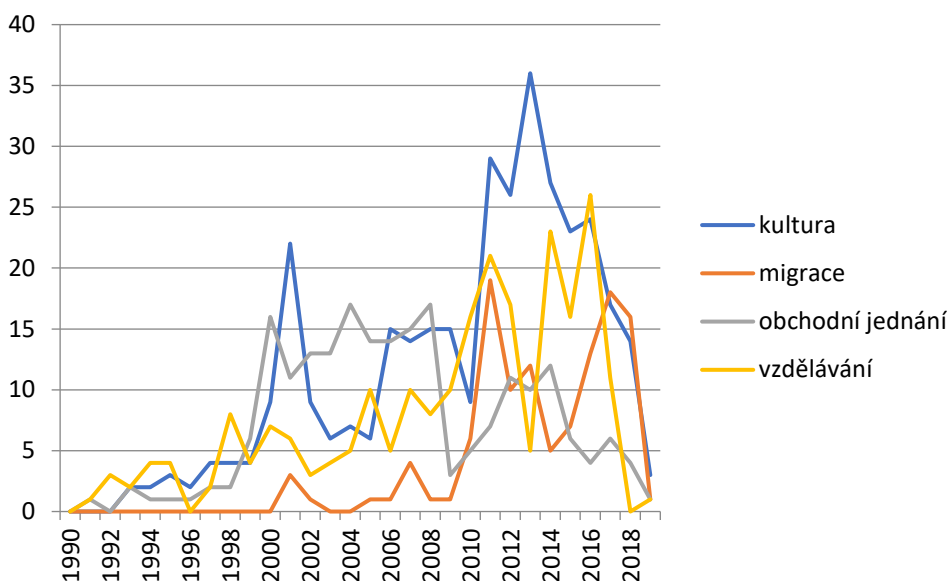

spolupráci, protože si až dosud často neuvědomovali, jaká specifika s sebou tlumočení do ČZJ přináší, a že je mimo jiné třeba klást důraz i na umístění tlumočnicků. Výjimkou nebyla ani spolupráce s tlumočníky cizích znakových jazyků.

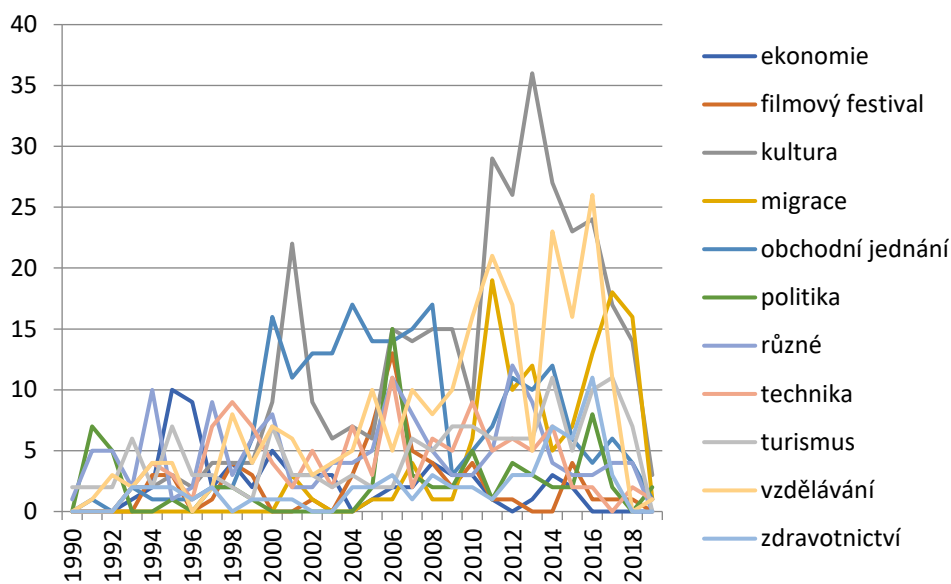
Graf 14: Téma

Mezi nejčastěji se vyskytující témata patří kultura (360), migrace (119), obchodní jednání (224) a vzdělávání (238). V čase můžeme u výskytu všech témat pozorovat stoupavou tendenci, pouze s výjimkou obchodních jednání, kterých naopak po roce 2008 výrazně ubylo. Lze spekulovat, že tento fenomén způsobilo větší množství anglicky mluvících osob v české populaci, které jsou dnes již schopné vést jednání v tomto jazyce samy. Nárůst počtů praxí s tématem migrace pak ilustruje společenský vývoj související s uprchlickou krizí popsany výše. Je také zajímavé, že křivky kultury a vzdělávání se do značné míry kopírují, zřejmě díky blízkosti obou témat.

Graf 15: Vývoj 4 nejméně frekventovaných témat v čase

U některých témat lze v průběhu času pozorovat zajímavé odchylky od průměru. Je tomu tak například v případě politiky, která se po roce 2004 mezi praxemi vyskytovala až třikrát častěji než v jiných obdobích. Možným vysvětlením této odchylky je vstup ČR do EU, spojený se zvýšeným počtem politických schůzí. K menším výkyvům pak došlo po roce 1990, což se časově shoduje s rozvojem české politické scény po sametové revoluci, a následně v roce 2018, což koliduje s českým předsednictvím v Radě EU. Tato souvislost ovšem není zcela zřejmá, protože okolo roku 2009, tedy v době prvního českého předsednictví, k žádnému výkyvu nedošlo. Některé trendy mají zřejmou stoupavou tendenci, například tlumočení v oblasti turismu, naopak některé trendy nelze zcela uspokojivě vysvětlit. To je například případ nečekaně vysokého počtu praxí na technické téma v roce 2006 či praxí zdravotnických v roce 2016. Dále je také třeba brát na vědomí zkreslení dat, které vzniká v případě, že několik studentů tlumočí na jedné akci. Tento fenomén zřejmě ovlivnil odchylku ve výskytu tlumočení na filmových festivalech v roce 2006, kdy na festivalu tlumočil více než dvojnásobek studentů oproti průměru, což je s největší pravděpodobností výsledkem toho, že organizátoři využili služeb hned několika studentů. Některé jevy je zřejmě třeba přičíst relativně nízkému počtu zkoumaných vzorků.

Graf 16: Vývoj 10 nejfrekventovanějších témat v čase

Méně častá témata (témata s nižším výskytem než 10 za zkoumané období) nám bohužel neposkytují dostatek dat k tomu, aby bylo možné z nich vypočítat relevantní trendy či vlivy společenských, politických či historických jevů.

2.2.11. Studentské komentáře

Vzhledem k tomu, že zprávy o praxi nemají dosud žádnou pevnou formu, nelze ze všech vyčíst stejný druh informací. To ovšem neznamená, že by komentáře studentů nebyly přínosné – jsou pouze stěží statisticky zpracovatelné. Volný formát ale naopak umožňuje studentům svobodně komentovat ty stránky praxe, které je něčím zaujaly, a ne se jen držet rigidního seznamu kategorizovaných informací. Ze zpráv pak lze vyčíst, které prvky studenti ocenili, které jim naopak ztěžovaly práci, které pro ně byly prioritní, a které ne. Rozdílné přístupy se prokazují už v délce jednotlivých zpráv. Zatímco někteří studenti napsali o jednotlivých praxích pouze odstavec, jejich kolegové se často rozepsali i na dvě či tři strany. V této kapitole práce volně analyzujeme a kategorizujeme vybrané postřehy ze zkoumaných studentských praxí.

Řada komentářů k praxím, které se odehrály v první polovině 90. let, v sobě nese některá dobová specifika. Otevření hranic po roce 1989 přivedlo do Česka zahraniční firmy a investory, kteří často potřebovali asistenci tlumočnicků, ale ruská přítomnost byla v zemi stále znatelná. Tlumočníci tak ze stran cizinců místy naráželi například na neznalost socio-kulturní situace v Československu a jeho následujících státních útvarech. Dle slov jednoho ze studentů „cizinci často přijížděli s představou o rozvojové zemi“. Tlumočení ruštiny bývalo také ovlivněno faktem, že většina Čechů uměla rusky, ale naopak to neplatilo. Jeden ze studentů uvedl, že se „často tlumočilo jen napůl, česká strana rozuměla rusky, dále se mimo běžné téma hodně řešila politická situace v Rusku“.

Vícero studentů také ve svých zprávách upozorňuje na to, kolik tlumočnických příležitostí se jim s pádem železné opony otevřelo v pohraničí. Právě díky příchodu zahraničních firem a také expanzi těch domácích měli studenti možnost získávat praxe hlavně z německého jazyka. Tlumočené schůzky byly ovšem občas komplikované, protože čeští klienti často s tlumočením neměli zkušenosti a nevěděli, jak ho využívat.

Studentům se také dařilo tlumočit témata, která úzce souvisela s tehdejší politickým vývojem, a mezi tématy tehdejších praxí tak najdeme například kuponovou privatizaci, problematiku přechodu na tržní ekonomiku či vstup do NATO.

O něco smutnějším trendem této doby je sexuální obtěžování v různých formách. Explicitně ho zmiňují pouze jednotky studentek (*sic!*), i to je ovšem vypovídající. Studenti obvykle takto specifické a téměř osobní informace ve zprávách neuvádějí, a je tedy možné, že v daných případech bylo obtěžování natolik markantní, že studentky cítily potřebu ho ve zprávě o praxi zmínit. Zprávy o praxích, jak bylo uvedeno v teoretické části této práce, slouží i jako zdroj informací pro vyučující, kteří studentům pomáhají praxe vybírat. Poskytnutí takovýchto informací jim tedy může pomoci například vyřadit zaměstnavatele, u kterých by se takováto situace opakovala nebo by přesahovala některé (bohužel) společensky ještě akceptovatelné meze obtěžování. Je třeba podotknout, že studentky se o obtěžování ve zprávách vyjadřovaly velmi opatrně a eufemisticky. Jedna ze studentek například upozorňuje na to, že „někteří obchodníci mají sklon pojmy tlumočnice a gejša zaměňovat“. V další ze zpráv studentka komentuje vystupování jednoho ze svých klientů následovně: „I když byl řečník velmi příjemný pán, velmi rád se ke mně neustále přibližoval, což ve mně vyvolávalo rozpaky.“ Jiná studentka si ve zprávě všimá i nevhodného chování jednoho z řečníků vůči svým posluchačům: „K zajímavé situaci došlo se třetím řečníkem, který uváděl koncert konzervatoristek a studentů akademie. V češtině prohodil několik vtipů na adresu konzervatoristek, které nebyla na místě vzhledem k jejich věku, typu akce ani celkové náladě. Vtip jsem „zneutralizovala“ na co nejméně trapnou míru. Tím, že vše bylo tlumočeno konsektivně, se však řečník stačil ztrapnit sám před českými posluchači.“ V následujících desetiletích pak poznámky tohoto typu ze zpráv mizí. Pro účely dalšího výzkumu se nabízí otázka, jestli společně se zmínkami o něm vymizel i samotný fenomén.

Jak je zřejmé ze statistiky témat, v 90. letech studenti také často tlumočili nejrůznější náboženská setkání, workshopy, kázání a tábory. Jeden ze studentů zmiňuje teologickou a tlumočnickou debatu, na kterou s kolegy narazili během tlumočení na táboře pro evangelickou mládež: Je vhodné tlumočit modlitbu poté, co byla vyřčena a ukončena slovem *Amen*?

Častým tématem studentských komentářů byla také problematika neutrality tlumočnicka. Studenti opakovaně zmiňovali, že jejich nestrannost byla zkoušena buď klienty, nebo vlastními morálními zásadami. Dle studentů klienti „(při bilaterálním tlumočení) často nestáli o nestranného tlumočnicka, ale někoho, kdo bude hájit zájmy jejich strany“ a dále také čekali, „že budou zastupovat

jejich zájmy, seženou jim lukrativní smlouvy“. V některých případech klienti spoléhali na prvky, které je s tlumočnickem spojovaly: *„Klienti měli pocit, že jsem vzhledem k národnosti na jejich straně.“* Jedna studentka narušení neutrality obhájí zvýšením efektivity komunikace: *„Ačkoli jsem působila na straně instituce (byla jsem tou dobou stážístou úřadu), snažila jsem se pomáhat především klientům a působit jako můstek mezi nimi a institucí. Na tlumočení se to projevovalo především tak, že jsem netlumočila pouze jednotlivé výměny, ale na základě předchozích zkušeností a nastudovaných poznatků jsem se aktivně doptávala jedné i druhé strany, abych proces urychlila.“*

Nebylo ale ani výjimkou, že student porušil tlumočnickou neutralitu z etických důvodů. Jedna ze studentek dokonce odstoupila od smlouvy, protože *„odmítla (jsem) přetlumočit pro francouzskou stranu lživou a pro uzavření dohody zásadní informaci“.* Další student také vystoupil z neutrální role, když si všimnul, že se jeho klient chová nečestně, a upozornil na to druhou stranu, čímž se dostal s klientem do konfliktu, k čemuž prohlásil, že si dá na neutralitu příště větší pozor. Jiným studentům se naopak podařilo zůstat neutrální, ale nakonec svého rozhodnutí litovali: *„Měl jsem problém etický, pomohl jsem sice Škoda Auto ušetřit, ale de facto jsem nepřímo přispěl k propuštění několika jejích zaměstnanců.“* Některým studentům se podařilo neutralitu zachovat s velkým osobním úsilím: *„... mluvčí vyjadřoval postoje zcela v rozporu s mým přesvědčením. Byla to pro mě první zkušenost tohoto typu. V minulosti se mi sice stalo, že mi mluvčí například nebyl sympatický, ale v zásadě nebylo nutné vyvíjet mimořádné úsilí k zachování profesionality. Tentokrát jsem nicméně poprvé pracovala s mluvčím, který vyjadřoval pro mě téměř nepřijatelné myšlenky.“*

Klienti ale také místy využívali tlumočnický jako diplomaty, mediátory či prostředníky. Jedna ze studentek ve své zprávě popisovala situaci, kdy po ní zaměstnavatel vyřizoval špatné zprávy ostatním zaměstnancům a využíval ji *„jako hromosvod“*, aby se zaměstnanci nemusel o nepříjemných věcech hovořit sám.

V některých případech byla kamenem úrazu spolupráce s kolegou. Když studenti spolupracovali s kolegou, kterého znali, tedy nejčastěji spolužákem, potíže se zpravidla nevyskytovaly. Problémy vznikaly převážně v situacích, kdy kolega nebyl přímo z oboru. Jedna ze studentek si tak stěžovala na kolegu překladatele, který – zřejmě nezvyklý na simultánní tlumočení – jí v kabině šeptem napovídal lepší slovíčka. Další ze studentek také ztížila práci kolegyně překladatelka knihy, o které se hovořilo, která *„z publika tlumočnici opravovala při autorském čtení“.* Jiná studentka spolupracovala s kolegou, který tlumočil poprvé: *„Bohužel až příliš pozdě jsem se dozvěděla, že (kolega) není profesionální tlumočnick, nýbrž syn (jednoho z členů vedení, pozn. aut.) České softballové asociace, a tedy i zadavatele. Syn žil půl roku ve Španělsku, a navíc hraje softball, jeho znalosti jsou prý tedy dostatečné, aby mohl tlumočit. Poznání jsme došli jak já, tak syn.“* V jedné ze zpráv jiná studentka vysvětluje, že její kolegyně v kabině byla *„studentka pedagogiky z (města na severozápadě Čech, pozn. aut.), která se chtěla naučit tlumočit“.* Další ze studentů se pak dostal do velmi nepříjemné situace, kdy

se kolega ze zdravotních důvodů nedostavil, a student tak musel tlumočit 2,5 hodiny šušotází. Stávalo se také to, že roli tlumočnicka chtěl suplovat sám řečník. V jednom ze vzorků studenti zmiňovali řečníka, který během svého projevu tlumočnickům radil slovíčka, a pokud je v tlumočení nezaslechl, cítil potřebu je po přetlumočení dodat. Jedna z řečnic také svůj projev přetlumočila konsekutivně do angličtiny, zřejmě nevědoma toho, že je tlumočen simultánně. Práci dokázali tlumočnickům ztížit ale i ti řečníci, kteří do tlumočení zasahovali vlastními komentáři, jako jeden významný český ekonom, který se po obtížném úseku obrátil na tlumočnický tým slovy: „*Tak, a to jsem zvědavý, jak tohle přeložíte!*“

Problematičtí byli i kolegové z oboru, často proto, že přesahovali své kompetence nebo nevhodně vystupovali ze své role. Jedna ze studentek si stěžovala na kolegyni, která v průběhu zakázky neprofesionálním přístupem snižovala její věrohodnost: „*Mou práci ještě výrazně ztěžovala druhá přítomná tlumočnice, která bedlivě sledovala každé mé slovo a vytrvale opravovala sebemenší chybičky, přeřeky, většinou ještě dřív, než jsem se stihla opravit sama.*“ Nepříjemný zážitek měla také další studentka, jejíž kolegyně „*prohlásila, že to tlumočit nebude, protože může sama problém vysvětlit, vyzná se v něm totiž*“. Místy ovšem setkání s kolegou z oboru vedlo i ke komickým situacím, jak popisuje studentka v následujícím vzorku: „*... perličkou je, že v publiku seděla také (mediálně známá tlumočnice, pozn. aut.), která solidárně položila otázku v angličtině a sama se přeložila, abych – jak řekla – měla možnost si trochu odpočinout.*“ V podobné situaci se pak ocitl i student, který tlumočil bilaterální jednání pro vyučující ÚTRL, což tehdejší ředitel ústavu okomentoval následovně: „*Právě se vám zhmotnila nejhorší noční můra všech studentů tlumočnictví. Musel jste tlumočit pro své učitele. Bojoval jste velmi statečně.*“ Ve smyslu tohoto prohlášení pak proběhla další z praxí, v rámci níž student doprovázel během návštěvy Prahy jednu z významných teoretiček tlumočení.

Ve velmi nepříjemné situaci se ocitlo několik studentů, kteří se při tlumočení setkali se svými staršími kolegy, kteří ovšem pracovali za značně odlišných podmínek: „*Navíc z doprovodného tlumočení byl často jenom doprovod – pořadatelé nás posílali, abychom na někoho počkali na nádraží a dovedli ho do města. Pomyslnou třešničkou na dortu bylo to, když jsme zjistili, že na jeden den měli zaplacené jiné tlumočnický, o rok starší kolegy, kteří dostali celodenní sazbu JTP, zatímco my jsme tři dny dobrovolničili za nocleh.*“

Tlumočení občas narušovali i sami řečníci nebo posluchači, kteří měli potřebu tlumočnicka opravovat či doplňovat. Během tlumočení prohlídky Prahou se v jednom případě tlumočnice zastal i sám průvodce: „*Poměrně nepříjemná situace nastala, když se jeden z účastníků skupiny rozhodl anglicky hovořícím cizincům dodatečně tlumočit informace, které jsem se z hlediska jejich redundance nebo nulové informační hodnoty pro cizince vědomě rozhodla kondenzovat nebo zcela vynechat. Přestože jsem se k situaci nijak nevyjadřovala, průvodce zareagoval tak, že dotyčnému nabídl, aby na chvíli roli tlumočnicka převzal a tlumočnice si mohla odpočinout. Po zhruba deseti minutách mi byla role tlumočnicka předána s pokorou zpět a k žádnému dalšímu doplňujícímu tlumočení již nedošlo.*“ Dalšího

studenta pak opravoval přímo řečník: „*Několikrát došlo k tomu, že mě mluvčí opravovala, třebaže jsem vše přetlumočil správně, pouze jsem nepoužil některé ze slov, které náhodou zrovna znala a chtěla slyšet. Když se situace opakovala po několikáté, byl jsem nucen zúčastněným vysvětlit, co je podstatou tlumočení, a co je tedy mým úkolem.*“ Tyto situace se v praxích vyskytovaly čím dál tím častěji po roce 2000 a dodnes nejsou pro tlumočníky pracující s angličtinou výjimkou.

Studenti také často dlouze komentovali komunitní tlumočení, nejčastěji pro jeho sociální specifika a zvýšené požadavky na mezikulturní porozumění. Často se zmiňovali o tom, jak těžké je zůstat v některých situacích neutrální nebo jak náročné je zprostředkovat komunikaci mezi osobami, které si již před začátkem konverzace nejsou ochotné vzájemně porozumět. Na jednu ze studentek během pohovoru na Odboru pro azylovou a migrační politiku například klientky vyvíjely značný tlak, jako by právě na ní záleželo, zda budou moci zůstat v České republice, protože zcela nepochopily roli tlumočnice. S nepochopením své role se setkala i další tlumočnice, která musela částečně vystoupit ze své role a do cizího jazyka tlumočit ve třetí osobě jednotného čísla, protože klienti nechápali, že v první osobě nemluví sama za sebe. Další student se ocitl v situaci, kdy tlumočil rozhovor mezi pacientkou a zubařem, kteří na sebe křičeli a obviňovali se ze lži, jiný si zase stěžoval na zjevnou vzájemnou antipatii klienta a zaměstnankyně úřadu práce. V jedné z dalších zpráv pak studentka popsala rasistické chování ve škole, kde pro klientku tlumočila: „... *ředitelka školy se nejdříve nelibě vyjadřovala ke vzniklé situaci a atmosféru ještě přihrotily zástupkyně ředitele a asistentka, které vyjádření (klientky, pozn. aut.) pochybovačně a s rasovým podtextem komentovaly. (...) V jednu chvíli jsem také kriticky reagovala (sama za sebe) na rasistickou poznámku sekretářky školy. Udělala jsem to zdvořile a asertivně, ale i přesto do dneška přemýšlím, že to zřejmě nebyl dobrý a profesionální postup. (...) Předsevzala jsem si, že příště musím zachovat větší neutralitu.*“

Ani spolupráce s neziskovými organizacemi a úřady zabývajícími se migrací nebyla vždy příkladná. V jednom případě neupozornil Odbor pro azylovou a migrační politiku klientku, že pohovor o pobytu musí tlumočit soudní tlumočnick, a na základě tohoto pochybení jí následně pobyt zamítli. „*Zkušenost s pracovníky této instituce byla nepříjemná a zanechala ve mně nepříjemný pocit bezmoci.*“ Jiná studentka zase popsala selhání Organizace pro pomoc uprchlíkům, která slíbila klientce domluvit několik pracovních pohovorů, z nich se nakonec vyklubaly „*pochybné schůzky*“. Jiné studentce nejmenovaná nezisková organizace odmítla zaplatit za druhé tlumočení – ačkoli první proplatila bez problémů – s tím, že neziskové organizace nemají na takové věci peníze a odměnou jí může být dobrý pocit.

Nejčastěji ovšem studenti naráželi na problémy s organizací, defektním originálem a neochotou za vykonanou službu zaplatit. Hned několik studentů si stěžovalo na stav a umístění kabin, které se nacházely vedle neustále otevřených dveří do sálu, nebyl z nich výhled na řečníka či se v nich kvůli nedostatku místa nacházelo hned několik cílových jazyků. Jindy studentům zadavatel slíbil sehnat

kolegu do kabiny, ale slib nesplnil a student musel nakonec tlumočit sám 90 minut simultánně. Již výše jsme uvedli, že se studenti jen zřídka vyjadřovali k finančnímu ohodnocení praxí, v případech, kdy byla situace ohledně platby obzvláště složitá, ovšem někteří studenti své potíže popsali. Ze zpráv se tak lze například dozvědět, že klienti v jednom případě požadovali po studentce, aby zfalšovala počet odtlumočených hodin pro agenturu, což odmítla udělat, jiné studentce, která musela za klientem cestovat do jiného města a strávit tam několik dní, odmítl zadavatel proplatit ubytování. Naštěstí se jí s odkazem na doporučené podmínky ASKOT podařilo jeho názor změnit. Stejně štěstí ale už neměla její kolegyně s jiným zadavatelem, které se nepodařilo dosáhnout téže podmínky a při tlumočení ve výrobě jí nebyly ani poskytnuty ochranné pomůcky pro tuto výrobu vyžadované. Do náročné situace se dostala i skupinka studentů, která tlumočila 9 hodin dlouhý salón vín, na kterém natáčela Česká televize, na což je nikdo předem neupozornil a odměnou jim byla „*dárková taška s vínem v přibližné hodnotě 200 Kč*“. Potíže s platbami se ovšem nevyskytovaly pouze v soukromém sektoru. Jedna ze studentek tlumočila pro policii v zemi, kde byla na studijním pobytu, ale uvedla, že se příště již podobné situaci vyhne: „... *jednak vzhledem k vysoce nekorektnímu chování ze strany policie, která s námi sice podepsala smlouvu finančně zajímavou, ale při vyžadování daného obnosu z mé strany se její pracovníci uchýlovali k metodám přinejmenším zvláštním ve snaze mě od výplaty odradit... Byl to pro mě velký přínos, ač jsem byla zpočátku do jisté míry šokovaná prostředím, ve kterém jsem si připadala spíše jako případný zadržený než tlumočnick.*“

Studenti během svých praxí naráželi na celou řadu složitých témat. Jedna ze studentek popisovala náročnost tlumočení pro klientku, která byla obětí domácího násilí, další zase v rámci doprovodného tlumočení musela odmítnout pomoci klientovi zakoupit ilegální návykové látky. Jindy studentka zadavatelskou společnost vyhodnotila po zkušenostech s ní jako náboženskou sektu.

Mezi často se vyskytující témata pak patřila konzumace alkoholu během výkonu tlumočnické služby. Řada studentů tlumočila prohlídky v palírnách, salóny vín, degustace a podobné akce a v komentářích pak ve vícero případech popisují, jak nepříjemné pro ně bylo tlumočit osoby pod vlivem alkoholu. Ke konzumaci alkoholu zaujímají studenti ve svých zprávách rozrůzněné postoje. Někteří vysvětlují, že asi nejtěžší pro ně bylo odmítat neustálé pobídky a vysvětlit klientům, že tlumočnick při práci nepije. Někteří studenti naopak během tlumočení pili, což odůvodňovali v případě pivovaru tím, že usrknout si málo alkoholického piva tlumočení ovlivní o dost méně než nutnost neustále odmítat čím dál tím důraznější nabídky, a v případě jedné degustace vín zase tím, že má-li tlumočnick přesně popsat buket a chuť vína, měl by ho i konzumovat. Celou situaci pak v jedné zprávě výstižně shrnul student následující glosou: „*Tlumočnicki nepijí a chovají se profesionálně. Ovšem jsou-li sympatičtí, je pravděpodobnější, že se jim zákazník znovu ozve.*“

Na tomto místě je třeba poznamenat, že volný formát zpráv o praxi poskytuje studentům možnost se k praxím vyjádřit dle libosti. Některým studentským komentářům tak nechybí humor

a sebeironie. Jedna ze studentek tak například nazvala svou praxi „*komedii o třech jednáních*“, další ji komentovala slovy „*nakonec jsem neutekla*“. Další studenti se se značnou mírou sarkasmu vyjadřovali i o vlastní začátečnické nervozitě: „*Křest ohněm. Náročná Z nervozity jsem látku zvládla takovým způsobem, že jsem prezentaci mohla vést úplně sama.*“ Jiná studentka pak shrnula nutnost upraveného zevnějšku tlumočnicka: „*Obklopena kadeřníky, měla by tlumočnice vypadat k světu.*“ A další vyjádřila svou frustraci s náročnou turistkou během prohlídky Prahy: „*... paní Helga si nakonec stěžovala i na to, že Hrad stojí na kopci.*“

Ač měli studenti spíše tendenci detailněji popisovat zážitky negativní než ty pozitivní, našli si ve svých zprávách i místo na pochvalu. Obvykle si chválili komunikaci se zadavateli, dostupnost materiálů či organizaci akce. Několik studentů se také vyjadřovalo velmi pozitivně o spolupráci s některými zaměstnanci neziskových organizací či s úředníky státní správy. Opakovaných pochval se dostávalo organizátorům Model European Union in Strasbourg, o nichž se kladně vyjadřovali všichni zúčastnění studenti.

2.3. Diskuze

Z předchozí analýzy vyplynulo několik různých závěrů. Zaprvé se prokázalo, že historické události a politický a kulturní vývoj mají vliv na skladbu a průběh studentských tlumočnických praxí, respektive že tyto praxe dané fenomény kopírují, obvykle s mírným zpožděním. Analýza trendů prokázala, že se na složení praxí projevila jak změna politického režimu, tak vstup do velkých mezinárodních organizací či například uprchlická krize. Tyto fenomény se projevují na četnosti praxí v jednotlivých jazycích, na tématu tlumočení, ale například i na druhu tlumočení (častější výskyt komunitního tlumočení mezi lety 2014 až 2018).

Dále výzkum ilustruje potřebnost a užitečnost praxí při výuce tlumočení. Ve zkoumaných komentářích k praxím studenti zpravidla komentovali vysokou užitečnost absolvovaných zakázek a také nejrůznější zkušenosti, se kterými se během praxe setkali a případně se z nich poučili. Domníváme se tedy, že praxe je na základě analýzy dat třeba považovat za didakticky přínosné a na základě výše zjištěných údajů je možné přístup k nim přizpůsobit jednotlivým trendům.

Z výzkumu také vyplývá, že je zapotřebí standardizovat formu zpráv o praxi tak, aby všechny zprávy obsahovaly relevantní a potřebné informace. Zprávy o praxi také představují pro studenty příležitost k introspekci. Za zvážení by také stálo zpřístupnění anonymizovaných zpráv o praxi současným studentům, kteří by tak mohli od svých předchůdců čerpat zkušenosti týkající se shánění praxe, přípravy na ni a také jejího průběhu.

V širším kontextu se předchozí analýza zaměřovala také na stav praxí na vybraných evropských tlumočnických školách, ať už jsou členy EMCI Konsorcia nebo nikoli. Stálo by tedy za zvážení, zda by nebylo vhodné sladit přístup ke studentským tlumočnickým praxím i na úrovni samotného konsorcia,

protože mezi jeho členy existují ve vnímání těchto praxí značné rozdíly (viz tabulka 1). Řada těchto rozdílů je ovšem výsledkem geografické polohy dané školy či vyučovaných jazyků (například snazší přístup k praxím u mezinárodních organizací v Ženevě), a není je tedy možné eliminovat úplně.

2.3.1. Návrh formátu zprávy o praxi

Zprávy o praxi v současné době nejsou veřejně přístupné z důvodu ochrany osobních údajů. Bylo by ale nepochybně zajímavé tyto zprávy v anonymizované formě zpřístupnit současným studentům alespoň za několik předcházejících let. Zprávy o praxi totiž poskytují zajímavý přehled jednotlivých zaměstnavatelů i ponaučení, ke kterým studenti během výkonu tlumočnické činnosti dospěli. Mají-li ovšem být tyto informace použitelné, domníváme se, že je třeba sjednotit jejich formu a zprávy odevzdávat v přehlednější podobě. Návrh formátu zprávy je založen na současném formátu vyžadovaném ÚTRL. Webové stránky ÚTRL stanovují, které informace by se ve zprávě měly vyskytovat, studenti ovšem bohužel ne vždy všechna tato data ve své zprávě opravdu obsáhnou. Domníváme se proto, že by mohl lépe fungovat předepsaný formulář, kde má každá z těchto informací vlastní nadpis a řádek.

Všechny zprávy by tak měly obsahovat následující informace: jazyk praxe, typ tlumočení, datum konání praxe, délka trvání praxe, přibližné téma praxe a sektor. Dále by měly poskytovat prostor pro volný písemný komentář studenta, ve kterém má možnost se vyjádřit k okolnostem, které nelze snadno kategorizovat. Tento komentář by měl obsahovat i studentův názor na přínosnost praxe.

ZÁVĚR

Vlastní praktická a hmatatelná zkušenost byla vždy považována za jeden z nejlepších vzdělávacích nástrojů a nejinak je tomu i v případě tlumočení. Studentům tlumočnické praxe umožňují ověřit si v reálných situacích schopnosti, znalosti a dovednosti nabyté během studia a vyučující se mohou přesvědčit, že do světa vypouštějí tlumočnicka schopného se vyrovnat se skutečnými zakázkami, nejen semináři a simulovanými situacemi.

Tato práce představuje vstup do dosud neprozkoumané oblasti výuky tlumočení. Analyzovali jsme přes dva tisíce zpráv o praxi studentů ÚTRL FF UK, extrahovali z nich data a na jejich základě vytvořili celkový přehled fenoménů a trendů. Potvrdilo se tak, že historické, kulturní a společenské jevy korelují s vývojem studentských praxí. V empirické části se prokázalo, že složení těchto praxí ovlivňovaly velké politické změny, jakými byla sametová revoluce či vstup ČR do EU a NATO, stejně jako společenské jevy, například uprchlická krize. Bylo také zjištěno, které typy tlumočení se v praxích vyskytují nejčastěji, která témata převažují a jaká bývá obvykle skladba praxí jednotlivého studenta.

Při statistickém zpracování velkého množství dat často dochází k tomu, že se ztrácí jednotlivce a s ním i přínosná data, protože je není možné zařadit do širších kategorií. Proto se jedna část této práce věnuje i osobním studentským komentářům, které sice není možné dokonale kategorizovat, ale jejich výpovědní hodnota není o nic menší. Studenti ve svých zprávách totiž kromě ryze praktických informací sdíleli také své dojmy z praxe či z klientů, profesní přešlapy či úspěchy, pocity ze spolupráce s kolegy a další subjektivní názory. Ač nebylo možné z nich vytvořit kategorie, které by byly statisticky zpracovatelné, podařilo se vytvořit alespoň přibližné tematické okruhy těchto osobních komentářů.

Ukazuje se, že tlumočnické praxe představují pro studenty nenahraditelný přínos a jedinečnou vzdělávací zkušenost. Navíc je z přehledu stavu praxí na vybraných evropských tlumočnických školách zřejmé, že praxe tvoří významnou část řady studijních programů. Doufáme proto, že tato praxe může představovat odrazový můstek pro další výzkum v oblasti praktické přípravy studentů tlumočnické praxe, která je i přes svůj význam v současnosti z hlediska teoretické literatury a empirického výzkumu trestuhodně zanedbaná.

ZDROJE

PRIMÁRNÍ ZDROJE

Studentské závěrečné zprávy k předmětu Odborná tlumočnická praxe, uložené fyzicky či elektronicky na Ústavu translologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy

Emailová komunikace se zástupci tlumočnických škol

SEKUNDÁRNÍ ZDROJE

ANDRES, Dörte, BEHR Martina (2015) *To know how to suggest ...: approaches to teaching conference interpreting*, Berlin: Frank & Timme. Transkulturalität - Translation - Transfer.

BAIGORRI-JALÓN, Jesús (2004) *Interpreters at the United Nations: A History*. Translated from Spanish by Anne Barr, BAIGORRI-JALÓN, J. (2004) *La interpretación de conferencias: el nacimiento de una profesión. De París a Nuremberg*. Granada: Edición Comares, Ediciones de la Universidad de Salamanca.

BENTLEY-SASSAMAN, Jessica (2009) *International Journal of Interpreter Education*, In: Conference of Interpreter Trainers.

BROOKFIELD, Stephen (1983) *Adult Learning, Adult Education and the Community*, Milton Keynes: Open University Press.

CANTOR, Jeffrey (1995) *Experiential Learning in Higher Education: Linking Classroom and Community*, In: ASHE-ERIC Higher Education Report series, 95-97, (Volume 24-7).

ČEŇKOVÁ, Ivana (2008) *Úvod do teorie tlumočení*, Druhé, opravené vydání. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka.

CHOUC, Fanny, CONDE, Jose Maria (2016) *Enhancing the learning experience of interpreting students outside the classroom. A study of the benefits of situated learning at the Scottish Parliament*, The Interpreter and Translator Trainer, DOI: 10.1080/1750399X.2016.1154345 (access 23.11. 2020).

DAWRANT, Andrew., SETTON Robin (2016) *Conference interpreting: a trainer's guide*, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. Benjamins translation library.

DÉJAN DE FÉAL, Karla (1990) *Some thoughts on the evaluation of simultaneous interpretation*, In *Interpreting: Yesterday, Today, and Tomorrow*, 154-160. John Benjamins.

D'HAYER, Danielle (2006) *Training conference interpreters: an experiential approach to teaching and learning*, Investigations in university teaching and learning.

DOLLERUP, Cay, LODDEGAARD Anne (1992) *Teaching translation and interpreting: training, talent and experience: papers from the first Language international conference Elsinore*, Amsterdam: Benjamins.

DONOVAN, Clare (2018) *Closing the Gap: from Student to Interpreter*, Speech pronounced at ISIT Conference: Discuss Interpreting, Paris (ISIT). DOI: http://event.novialys.com/Datas/isit/1108020_5beeac4ce15f5/, (access 23. 11. 2020).

GILE, Daniel (2009) *Basic concepts and models for interpreter and translator training*, Rev. ed. Amsterdam: John Benjamins. Benjamins translation library.

GODJA, Andreea (2019) *Two years and a conference interpreting student*, Cluj, Dissertation Thesis. Babeş-Bolyai University. Vedoucí práce Alina Pelea.

EMMERT, František (2012) *Průvodce českými dějinami 20. století*, Brno: Clio.

European Commission (2006) *Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Report on the Functioning of the Transitional Arrangements set out in the 2003 Accession Treaty.* EUR-Lex [online]. 2006, 08/02/2006 Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52006DC0048> (access 23. 11. 2020).

HOWERY, Carla (1983) *Undergraduate Education*, In: Parilla, P.F., Hesser, G.W. Internships and the sociological perspective: Applying principles of experiential learning. Teaching Sociology. 310 – 329.

HUIYI, Kong, (2002) *Teaching translation and interpreting 4: building bridges*, In: selected papers from the Fourth Language International Conference, Shanghai, December 1998. Amsterdam: Benjamins. Benjamins translation library.

KOLB, David (1984) *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

KURZ, Ingrid (2012) *Acceptance speech*, Danica Seleskovitch Prize 2012, Discours prononcé par Ingrid Kurz, lauréate du Prix Danica Seleskovitch 2012, à l'occasion de la remise du prix le 20 Mars 2012 à Paris (ESIT). http://prix-danica-seleskovitch.org/Discours_Kurz_10mars12.pdf (access 16.10.2020).

MITROVÁ, Jana (2010) *Odborné praxe vysokoškolských študentov spoločenskovedných oborov vo verejnom a neziskovom sektore* [online]. 2010 DOI: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/89167>. Vedúci práce Aleš Vlk, (access 27. 9. 2020).

MOSER-MERCER, Barbara (1996) *Quality in interpreting: some methodological issues*, In: The Interpreters' Newsletter, 43-55. Edizioni LINT Trieste.

MOSER-MERCER, Barbara (2005) *The teaching of Simultaneous Interpretation: The first 60 years (1926-1989)*”, Forum 3(1).

NOVOTNÁ, Eva (2013) *Uplatnění absolventů oboru překladatelství a tlumočnictví v praxi*, Praha: Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta. Varia.

PÖCHHACKER, Franz (2004) *Introducing interpreting studies*, London: Routledge.

SAWYER, David (2006) *Interpreter training in less frequently taught language combinations: Models, materials, and methods*, In: ROY, Cynthia (ed.), *New approaches to interpreter education*. Washington, DC: Gallaudet University Press.

SCHON, Donald (1983) *The Reflective Practitioner*, In: Parilla, P.F., Hesser, G.W. *Internships and the sociological perspective: Applying principles of experiential learning*. Teaching Sociology. 310 – 329.

SKALKOVÁ, Jarmila (1983) *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu: vysokoškolská učebnice pro studenty filozof. a pedagog. Fakult*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství. Učebnice pro vysoké školy.

THIEME, Karl (1956) *Die Bedeutung des Dolmetschens für die Weltgeschichte Europas*, In: THIEME, Karl; HERMAN, Alfred & GLÄSSER, Edgar (ed.): *Beiträge zur Geschichte des Dolmetschens*. 9-24. Band 1. München: Isar.

VO, Susan (2019) *Brian Harris - linguist of the month of September 2019*, In: *Le mot juste en anglais* [online]. DOI:<https://www.le-mot-juste-en-anglais.com/2009/09/brian-harris-linguist-of-the-month-of-october-2019.html> (access 27. 9. 2020)

WINSTON, Elizabeth (2005) *Designing a curriculum for American Sign Language/English interpreting educators*, In: MARSCHARK, M., PETERSON, R. & WINSTON, E. A. (eds.), *Interpreting and interpreting education: Directions for research and practice*, 208-234. New York, NY: Oxford University Press.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – data extrahovaná ze zpráv o praxi, statistické výpočty (Microsoft Excel)

Příloha 2 – návrh formátu závěrečné zprávy o praxi (Microsoft Word)